

VITENSKAPELIG
HØYSKOLE
Norwegian School of
Theology, Religion and Society

Fra embetsteologi til tjenesteteologi

En systematisk-teologisk drøfting av tjenestemønsteret i Den norske kirke

Ingvild Bjørnøy Lalim

Veileder

Førsteamanuensis John Wayne Kaufman

MF vitenskapelig høyskole for teologi, religion og samfunn,
AVH5065 Masteroppgave profesjonsstudiet i teologi høst 2019

Antall ord: 23 694

Sammendrag

Avhandlingens tema er ulike forståelser av tjenestemønsteret i Den norske kirke, med særlig blikk på debatten de siste 15 år. Tre sentrale aktørers forståelse presenteres og drøftes, før min egen argumentasjon legges frem. Avhandlingen er plassert innenfor systematisk teologi, men tematikken berører samtidig nyere norsk kirkehistorie, kirkerettslige spørsmål og praktisk teologi. I avhandlingen ser jeg tilbake på kirkepolitiske hendelser og ulike forståelser av tjenestemønsteret i Den norske kirke, men søker samtidig å se fremover inn i arbeidet med ny kirkeordning.

Avhandlingens materiale er i hovedsak akademiske utgivelser fra Trond Skard Dokka, Stephanie Dietrich og Harald Hegstad, samt intervjuer med dem. Det makroteoretiske rammeverket for avhandlingen er knyttet til diskursteori, mens utredningen *Embetet i Den norske kirke* fra 2001 gir andre teoretiske innspill til diskusjonen.

Trond Skard Dokka er professor emeritus ved Universitetet i Oslo Det teologiske fakultet. Hans forståelse kjennetegnes av en ekklesiologi som plasserer embetet forut for kirkefellesskapet, som en forutsetning for kirkens eksistens. Prestetjenesten har en dobbel skikkelse. Den er både en prinsipiell teologisk størrelse, uavhengig av tid og sted og forutsettende for kirkefellesskapet. Samtidig kan tjenesten bare sees og erfares ved at noen går konkret inn i denne tjenesten, med konkrete oppgaver og funksjoner. Denne siden av prestatjenesten er avhengig av kontekstuelle forhold og samtidige behov.

Stephanie Dietrich er professor ved VID vitenskapelig høyskole, Fakultet for teologi, diakoni og ledelsesfag. Hun har argumentert for at en treleddet forståelse av embetet vil være en tjenlig måte å organisere tjenestemønsteret på i Den norske kirke. Den norske kirke har en endret forståelse av diakoni, og dette bør få konsekvenser for hvordan vi plasserer diakontjenesten i vårt tjenestemønster. Videre vil en treleddet organisering av tjenestemønsteret være en fordel i de økumeniske samtaler.

Harald Hegstad er professor ved MF vitenskapelig høyskole. Han har argumentert for at en i stedet for embetsteologi heller bør snakke om tjenesteteologi, som vektlegger mangfoldet av tjenester fremfor enn det ene embetet. Han hevder at CA har fått altfor stor plass i diskusjonen, og vil heller trekke frem 1 Kor 12 som utgangspunktet for hvordan kirken bør

tenke teologisk om kirkens tjenester. En slik teologi kan vektlegge tjenestens egenart. Hegstads utgangspunkt er at kirken er et konkret fellesskap, og fellesskapet trenger noen til å forkynde evangeliet og forvalte sakramentene. Dette må også være utgangspunktet for tjenestetekologien.

Selv ser jeg mange fordeler med en flerdimensjonal forståelse av CA. Dette mener jeg ivaretar både hensynet til enheten i kirkens oppdrag, og samtidig de ulike tjenestenes egenart og faglighet. I arbeidet med ny kirkeordning er det nødvendig å finne strukturer som har godt teologisk grunnlag, og som samtidig møter kirkens samtidige og kontekstuelle behov.

Innholdsfortegnelse

Kapittel 1 Innledning.....	8
Bakgrunn og problemstilling	8
Avgrensninger.....	9
Materiale	10
Makroteoretisk rammeverk: Diskursanalyse	11
Annet faglig teoretisk innspill: Embetet i Den norske kirke.....	14
Begrepsavklaring.....	15
Metode	16
Forskningsetikk og egen posisjon	18
Struktur	19
Kapittel 2 Kirkepolitisk utvikling – et overblikk.....	20
Tjenstedifferensiering	20
Utredningen Embetet i Den norske kirke og vedtaket fra 2001.....	21
Kirkemøtet 2004: Diakonal tjeneste i Den norske kirke	22
Videre arbeid med en flerdimensjonal ordinert tjeneste.....	23
Bispemøtets uttalelse i 2010	24
Oppfølging av Bispemøtets uttalelse.....	26
Ny kirkelig organisering.....	26
Kapittel 3 Trond Skard Dokka.....	28
Bakgrunn.....	28
Tjenesten og fellesskapet.....	28
Geistlige og leke.....	30
Forholdet mellom tjenestene.....	31
Fremtidig kirkeordning.....	32
Oppsummering.....	32
Kapittel 4 Stephanie Dietrich.....	34

Bakgrunn.....	34
En endret diakoniforståelse.....	34
Kirkeforståelse	34
Det treleddete embetet.....	35
Sammenblanding av lov og evangelium?.....	36
Situasjonen i Den norske kirke	37
Fremtidig kirkeordning.....	38
Oppsummering.....	39
Kapittel 5 Harald Hegstad	41
Bakgrunn.....	41
Tjenesten og fellesskapet.....	41
Vigslet og ikke-vigslet.....	42
Bispemøtets uttalelse i 2010	43
Fremtidig kirkeordning.....	44
Oppsummering.....	45
Kapittel 6 Sammenstilling	47
Innledning.....	47
Nodal ponts og floating signifiers	47
Forhandlinger og bevegelser mellom diskursene.....	48
Tabellen – en forenklet fremstilling.....	49
Kapittel 7 Drøfting	51
Innledning.....	51
Utgangspunktet for kirkens tjenestemønster: Tjenesten og fellesskapet.....	52
Et tradisjonelt skille mellom geistlige og leke.....	54
Hvem har del i tjenesten? Det kirkelige embete og tjenstedifferensiering	55
Det treleddete embete	57
Tjenesteteologi	60

Fremtidig kirkeordning.....	64
Oppsummering.....	67
Kapittel 8 Mitt bidrag.....	68
Innledning.....	68
Hvilke kriterier må ligge til grunn.....	68
Kirkens tjenester: Både forutsetning og funksjon.....	69
En bredere forståelse av CA V.....	70
Enhet og egenart.....	71
Foreløpig konklusjon.....	72
Kritikk.....	73
Fremtidig kirkeordning.....	73
Kapittel 9 Konklusjon og veien videre.....	76
Litteratur.....	77
Kirkepolitiske dokumenter:.....	77
Øvrig litteratur:.....	79
Vedlegg.....	82
Vedlegg 1 Godkjenning fra NSD.....	82
Vedlegg 2 Invitasjon til å delta.....	84

Kapittel 1 Innledning

Bakgrunn og problemstilling

Hvordan kirken teologisk og praktisk skal forstå og tilrettelegge sitt tjenestemønster har vært gjenstand for diskusjon til ulike tider. I Den norske kirke har det vært et særlig fokus på dette de siste 20 år. Samtidig står Den norske kirke midt i en historisk prosess med utarbeidelse av ny kirkeordning. Med avhandlingen søker jeg å bidra inn i diskusjonen om hva som er en fruktbar forståelse av tjenestemønsteret i Den norske kirke, og samtidig se dette i lys av utarbeidelsen av ny kirkeordning. Temaet er av teologisk, historisk og aktuell interesse. Avhandlingen er plassert innenfor systematisk teologi, men tematikken berører nyere norsk kirkehistorie, kirkerettslige spørsmål og praktisk teologi.

Problemstillingen består av ett hovedspørsmål og to underspørsmål. Hovedspørsmålet for avhandlingen er:

Hva er en fruktbar forståelse av tjenestemønsteret i Den norske kirke?

Avhandlingens fokus tydeliggjøres ved to underspørsmål:

- a) *Hvilke bidrag gir Trond Skard Dokka, Stephanie Dietrich og Harald Hegstad?*
- b) *Hvilke bidrag til arbeidet med ny kirkeordning gir en drøfting av disse tre figurantene?*

Problemstillingen reiser både deskriptive og normative spørsmål. Hovedspørsmålet er av normativ karakter, jeg ønsker å undersøke hva som er den mest tjenlige og fruktbare forståelsen av tjenestemønsteret i Den norske kirke. For å besvare dette vil jeg beskrive tre posisjoner som har vært betydningsfulle de siste 20 år innenfor denne tematikken. Deretter vil jeg drøfte disse, sett i lys av arbeidet med ny kirkeordning for Den norske kirke. Når Den norske kirke nå skal utvikle sin kirkeordning, er det avgjørende at den gjør det med en grundig gjennomarbeidet forståelse av sitt tjenestemønster. I avhandlingens første del ser jeg derfor *på* de tre professorenes forståelse av tjenestemønsteret i Den norske kirke. I avhandlingens andre del ser jeg *med* disse perspektivene på hva som vil være den mest tjenlige forståelsen, etter mitt syn. Med avhandlingen ønsker jeg derfor å gi to bidrag, både en

deskriptiv fremstilling av tre sentrale figuranter, og samtidig gi et bidrag til diskusjonen ved å løfte frem argumentasjoner jeg selv ser som særlig fruktbare.

Avgrensninger

Saksfeltet er komplekst. Hvordan kirken forstår sine tjenester er spørsmål av teologisk, juridisk og praktisk art. I denne avhandlingen er det ønskelig å få frem noe av kompleksiteten, og samtidig er det nødvendig å gjøre avgrensninger knyttet til figuranter, tidsrommet som er i fokus og hvilke kirkepolitiske bidrag jeg håper avhandlingen kan gi.

Professorene Harald Hegstad, Stephanie Dietrich og Trond Skard Dokka har vært sentrale aktører, både som fagpersoner og som bidragsytere i kirkepolitiske instanser. Begrunnelsen for valget av akkurat disse tre figurantene er todelt. For det første har de tre professorene vært viktige stemmer i den kirkepolitiske debatten i denne tematikken de siste 20 år. For det andre representerer de tre noe ulike innfallsvinkler til spørsmålet, som kan sies å være representativt for diskusjonen som helhet. Selvfølgelig er det ikke fullstendig samsvar mellom en generell posisjon og professorenes bidrag. Denne avhandlingen undersøker professorenes bidrag som en variant av mer generelle tilnærminger til spørsmålet. En kunne selvfølgelig valgt andre bidragsytere fra den norske samtalen, men etter mitt syn gir disse tre figurantene den mest fruktbare diskusjonen.

Tidsrommet som undersøkes er i særlig grad de siste 20 år. Debatten om tjenstedifferensiering fra 1960-tallet, vigslingsliturgiernes utarbeidelse på 1990-tallet, frem mot Kirkerådets utredning *Embetet i Den norske kirke* fra 2001 ligger som et viktig bakteppe for diskusjonen.

Det sier seg selv at avhandlingen ikke er et forsøk på utarbeidelse av ny kirkeordning, og at ny kirkeordning er et komplekst saksfelt. Spørsmålet om hvordan Den norske kirke teologisk og praktisk forstår sine tjenester hver for seg og i forhold til hverandre er likevel et sentralt perspektiv inn i arbeidet med ny kirkeordning.

Avhandlingen bærer preg av å ha særskilt fokus på diakontjenesten og prestatjenesten hver for seg og i lys av hverandre. En kan spørre seg om avhandlingen burde hatt en grundigere behandling av spørsmål knyttet til kantor- og katekettjenesten. Av hensyn til oppgavens omfang lot det seg ikke gjøre, men jeg mener likevel at de prinsipielle diskusjonene gir

innspill til en helhetlig forståelse av alle kirkens vigslede stillinger. Vektleggingen av diakontjenesten og prestedtjenesten gjenspeiler også den kirkepolitiske diskusjonen de siste 15 år.

Materiale

Avhandlingens materiale er først og fremst de tre professorene Trond Skard Dokka, Stephanie Dietrich og Harald Hegstads bidrag gjennom utgivelser og intervjuer.

Trond Skard Dokka utga i 2000 *Som i begynnelsen*, en innføringsbok i dogmatikk. Dokka kom i 2000 også med et *Ekklesiologisk innspill* som også omhandler spørsmål om embetsteologi. Videre kom Trond Skard Dokka med «voksenkatekismen» *Vendepunkt* i 2018.

Stephanie Dietrichs bidrag er først og fremst knyttet til forståelsen av diakontjenesten, alene og i relasjon til prestedtjenesten. I 2009 kom boken *Diakoni: En kritisk lesebok*, hvor Dietrich bidro med kapittelet *Diakontjenesten i Den norske kirke i et økumenisk perspektiv*. Sammen med Kjell Nordstokke og Kari Korslien ga Stephanie Dietrich ut boken *Diakonen – kall og profesjon* i 2011. I tillegg har jeg tatt med et innlegg fra Verdidebatt som en del av Dietrichs bidrag.

Harald Hegstad utga i 2009 boken *Den virkelige kirke*. I tillegg har Hegstad bidratt til diskusjonen gjennom artikler i Luthersk kirketidende og Halvårsskrift for Praktisk teologi, også som respons på kritikk han har fått, for eksempel fra Marit Bunkholt. Denne kritikken er også en del av mitt materiale når jeg skal forstå Harald Hegstads forståelse av tjenestemønsteret i Den norske kirke. Hegstad har videre et kapittel i boken *Prest og ledelse* fra 2000, som også tjener som bidrag i diskusjonen.

I tillegg til dette skriftlige materialet, har jeg gjennomført intervjuer med de tre professorene. Mer utfyllende om intervjuene følger nedenfor, i underkapittelet om metode.

De kirkepolitiske dokumenter knyttet til debatten de siste 20 år, tegner et viktig bakteppe for diskusjonen. Disse har derfor vært med som bakgrunnsinformasjon, særlig i utarbeidelsen av Kapittel 2: Kirkepolitisk overblikk. Kirkepolitiske dokumenter har derfor vært en viktig kilde for å belyse problemstillingen. Særlig kan nevnes Skjevesland-utredningen fra 2001,

Bispemøtets uttalelse i sak 32/04, Kirkemøtets vedtak i Sak 8/04, Bispemøtets uttalelse i sak 03/10 samt Kirkemøtets vedtak i sak 9/11.

Nettopp fordi det er norsk kontekst de siste 15 år som undersøkes, ser jeg det som hensiktsmessig med teoretiske perspektiver først og fremst fra disse tre figurantene. Således er det ikke et helt klart skille mellom teori og materiale i denne avhandlingen. En kunne sett de tre professorene opp mot internasjonale perspektiver på forståelsen av kirkens tjenestemønster, men det faller utenfor problemstillingens område. En kunne trukket inn andre norske stemmer, men det er min vurdering at disse tre stemmene er de som gir best grunnlag for å besvare problemstillingen. Andre norske bidrag vil lett komme inn i en av disse tre tradisjonene, og jeg har derfor valgt å begrense de teoretiske bidragene til de tre figurantene. Det er likevel ett unntak. Kirkerådet nedsatte i 2001 en arbeidsgruppe som behandlet spørsmålet om tjenestemønsteret i Den norske kirke (heretter kalt Skjevesland-utvalget). Mer om denne under.

Makroteoretisk rammeverk: Diskursanalyse

Det teoretiske rammeverket for denne avhandlingen er bygget opp i flere lag. På den ene siden er professorenes bidrag, det som tidligere er omtalt som *materiale*, med som teoretisk rammeverket for å besvare problemstillingen. Samtidig er det hensiktsmessig å se professorenes bidrag gjennom et annet teoretisk perspektiv, på et mer overordnet plan. Det makroteoretiske rammeverket for denne avhandlingen er diskursteori.¹ Denne teorien ble viktig i arbeidet med materialet, og viste seg å bli en tolkningsnøkkel for å forstå de tre professorenes bidrag hver for seg og i forhold til hverandre.

En post-strukturalistisk epistemologi

Fra andre halvdel av 1900-tallet oppstod det som senere er blitt omtalt som *den språklige vending/den lingvistiske vending*. Dette innebar en endring i synet på epistemologi², og en endring i forståelsen av hva språket er, og hva det kan fortelle om virkeligheten. Språket sees ikke som noe som er et direkte bilde på virkeligheten, men som et meningssystem.³ Sosial konstruktivisme forstår verden som skapt ut fra meningen vi tillegger den. En stein er for

¹ Se Nome 2016 for mer om diskursteori. Begrepet *makroteoretisk rammeverk* har jeg hentet fra denne avhandlingen.

² Epistemologi forstår jeg som læren om kunnskap og innsikt, jf. Holmen 2015.

³ Andresen 2012: 108 og Ulleberg 2007: 66

eksempel et fysisk objekt vi kan studere, men den kan bety en rekke ulike ting ut fra konteksten. Post-strukturalismen kan sees som en underkategori til sosial konstruktivisme, og handler om at verden skapes gjennom språk og diskursive strukturer. Språket blir vår tilgang på verden, fordi mening skapes gjennom språket. Dette epistemologiske utgangspunktet innebærer at også forfatterens posisjon og kontekst blir av stor betydning. Fordi vi alle er en del av disse diskursive strukturene som mening skapes gjennom, blir vår egen posisjonalt viktig å være klar over. Selv om vi ikke kan bli objektive, kan vi likevel skape større eller mindre grad av tillit til at vi vil gjøre en god jobb ved undersøkelsen av et tema. Eksempelvis kan dette være å belyse et spørsmål fra ulike vinkler.⁴ Egen posisjonalt behandles videre senere.

Diskurs

Jeg støtter meg i stor grad på Frida Nomes forståelse av diskursteori. Hun trekker frem Jørgensens og Phillips' definisjon av diskurs som «en spesiell måte å snakke om og forstå verden på (eller en del av verden)».⁵ Hans Petter Ulleberg definerer begrepet diskurs som en ide om at «språket er strukturert i forskjellige mønstre som våre utsagn følger når vi handler innenfor forskjellige sosiale områder».⁶ En diskurs kan være et sett med konsepter og symboler, en *meningsenhet* som til sammen utgjør visse mønstre som mennesker følger med sine ord og handlinger. De dominerer den sosiale konteksten og strukturen vi er en del av. Diskursen bestemmer ikke hva menneskene skal si eller gjøre, men legger føringer, noen ganger så subtilt at man ikke er bevisst det. Flere diskurser kan leve side om side, og man er del av flere diskurser samtidig. Hvis det er parallelle diskurser er det ofte en som er mer dominerende enn andre. I tillegg finner vi at diskursene forhandles mellom også i lys av hvem som er en del av dem, og deres maktrelasjon seg imellom. Derfor er det ikke bare interessant å studere hva som sies og hvilke ord som er sentrale i diskurser, men også den sosiale praksisen.⁷

Disse mønstrene kan analyseres i en *diskursanalyse*, som har som premiss at sannhet er kontekstbetinget. Denne forståelsen henger sammen med Foucaults forståelse av begrepet diskurs, som sammenhengen mellom språk, institusjoner og individets erkjennelse. Dette

⁴ Nome 2016: 31-33

⁵ Jørgensen og Phillips 2002: 1

⁶ Ulleberg 2007: 66

⁷ Nome 2016: 35-38

begrepssettet, problemstillingene og formuleringene som er til felles er nettopp diskursen. Når vi er en del av en diskurs, preger det vår måte å oppfatte eller forstå verden på. Noen ganger er det derfor en fare for at enkelte tolkninger fremstår som selvfølgelige, i kraft av å være en del av diskursen.⁸

Frida Nomes forståelse av diskursteori bygger på Laclau og Mouffe, som omtaler *nodal points* som sentrale når en skal beskrive en diskurs. *Nodal points* er kjernebegreper innenfor diskursen. Diskurser kan ha mange slike punkter, og begreper kan være *nodal points* i flere diskurser samtidig. Noen ganger deler flere diskurser et *nodal point*, men tillegger dem ulik mening. Da kalles det *a floating signifier*.⁹ Et eksempel er hvordan begrepet *tjeneste* brukes ulikt innenfor den embetsteologiske og tjenesteteologiske diskurs, men det er et sentralt begrep i begge diskursene. Dette gir grobunn for både misforståelser og definisjonsmakt.

Alle er vi en del av diskurser, og alle er vi med på å forme dem. Slik skapes mening og vår forståelse av verden. Diskursene kan være en del av en større diskurs, eller et nettverk av diskurser. Når mange diskurser kan sies å høre sammen, kalles de en *order of discourse*. Vi kan gå inn og ut av diskursene, forhandle mellom dem og endre dem gjennom å få inn nye perspektiver.¹⁰ Slik er ikke diskurser statiske, men konstant i endring.

Valg av diskursteori som teoretisk perspektiv

Valget av teori vokste frem i møtet med materialet. Jeg erfarte i alle intervjusituasjonene at det kjentes ut som om vi noen ganger ikke snakket helt samme språk. I tillegg satt jeg med en fornemmelse av at professorene ikke hadde samme utgangspunkt, ikke de samme premisser når samtalen begynte. Dette kombinert med at det skriftlige materialet hos professorene i stor grad snakket først og fremst med seg selv, og lite med hverandre, gjorde at diskursteori ble et interessant teoretisk perspektiv å få inn. Dette ble en nøkkel for å forstå materialet og min egen posisjon til det. Det er min påstand at Trond Skard Dokka, Stephanie Dietrich og Harald Hegstad operer innenfor samme nettverk av diskurs, samme *order of discourse*, at de deler flere kjernebegreper, eller *nodal points*, men at flere av kjernebegrepene tillegges ulik

⁸ Ulleberg 2007: 67-68

⁹ Nome 2016: 38-39

¹⁰ Nome 2016: 41-42

mening, og slik sett blir *floating signifiers*. Hvordan dette kommer til uttrykk presenteres nærmere i kapittel 6 Sammenstilling og i kapittel 7 Drøfting.

Annet faglig teoretisk innspill: Embetet i Den norske kirke

Skjevesland-utredningen kom som et resultat av Kirkemøtets behandling av sak KM 10/98 Vigsling av kantor. Kirkemøtet så behov for å «nedsette et eget utvalg som kan gjennomføre den embetsteologiske avklaring som et stort antall av høringsinstansene ber om og som Bispemøtet anbefaler».¹¹ Utredningen legger i sitt kapittel 8 frem tre mulige hovedperspektiver på forståelsen av kirkens tjenestemønster.¹² Etter mitt syn tjener denne som et hensiktsmessig teoretisk perspektiv av to grunner. For det første ble spørsmålet behandlet grundig av en bredt sammensatt gruppe, men er datert før de tre figurantene for alvor kom på banen. For det andre tegner utredningen opp tre posisjoner, som en kan se i sammenheng med de tre figurantenes program. Utredningen tjener derfor som godt teoretisk bakteppe. At Skjevesland-utredningen gir teoretiske innspill betyr likevel ikke at jeg deler dens vurdering eller konklusjon. I det følgende presenteres de tre innfallsvinklene kort.

Forståelsen av *det ene embete* betegnes av Skjevesland-utvalget som en klassisk luthersk modell. Ut fra en slik forståelse understrekes at det kun finnes ett embete, guddommelig innstiftet av Gud. Dette embetet består i å meddele evangeliet og forvalte sakramentene. En får del i dette embetet ved å bli kalt av den lokale menighet, og ved offentlig stadfestelse i ordinasjon. Det kirkelige embetet og prestens embete er det samme, hvor presten forkynner evangeliet som skaper troen. Bispetjenesten og prestetjenesten har del i samme tjeneste, men er innsatt for ulike oppgaver. Presten har en sentral funksjon, og historisk sett har andre kirkelige ansatte til en viss grad blitt oppfattet som prestens «medhjelpere».¹³

Forståelsen av *det tredelte embete* innebærer en forståelse av embetet som delt i tre: Prest, diakon og biskop. Noen av de store historiske kirker har en slik utforming av embetet, men med noe ulik teologisk begrunnelse og praktisk utforming. Denne forståelsen har også blitt sett på som økumenisk tjenlig, ikke minst etter utfordringen i Lima-dokumentet(BEM) fra 1982. Det tredelte embete er ikke en enhetlig størrelse. Noen ser for seg en tredeling med tre selvstendige embeter, mens andre tenker seg tre dimensjoner ved samme tjeneste. Et såkalt

¹¹ Vedtak fra sak KM 10/98, sitert i Kirkerådet 2001a: 13

¹² Kirkerådet 2001a: 89-94

¹³ Kirkerådet 2001a: 92-93

samlediakoniat har også blitt drøftet. Hvordan en forstår bispetjenesten som en del av det konstitutive embetet, er heller ikke opplagt når en i luthersk tradisjon har vektlagt den lokale menighet som utgangspunkt for nådemiddelforvaltningen.¹⁴

Den tredje innfallsvinkelen Skjevesland-utvalget la frem var *kirken som Guds folk og et fellesskap av nådegaver*. Denne innfallsvinkelen ønsker Skjevesland-utredningen selv å følge. Det allmenne prestedømmet ligger til grunn for tenkningen, med 1 Kor 12 som tolkningsramme for forståelsen av tjenestene. Kirken som Kristi legeme med fellesskap av nådegaver understrekes. I en slik tankegang vektlegges både enheten i Den hellige ånd og deres gjensidige avhengighet, samtidig som tjenestenes egenart vektlegges.

Disse tre hovedperspektivene kan etter mitt syn gjenfinnes i de tre figurantenes hovedperspektiv, selvfølgelig med variasjoner. Skjevesland-utredningen behandles for øvrig fra et annet perspektiv i kapittel 2, som et ledd i en historisk utvikling.

Begrepsavklaring

Diskursene vi er en del av, eller som vi forhandler mellom, påvirker måten vi fortolker verden på.¹⁵ Nettopp derfor er det ikke likegyldig hvilket språk som brukes, eller hvilke begreper som benyttes. Om en velger å kalle debatten om forståelsen av kirkens tjenestemønster for en debatt om *embetsteologi* eller *tjenesteteologi*, er i seg selv ikke likegyldig. Bispemøtet har uttrykt at det er ønskelig at betegnelsen *tjeneste* brukes fremfor begrepet *embete*.¹⁶ Noen steder velger jeg likevel å benytte begrepet *embete*, dersom det er naturlig i samtale med materialet. Det samme gjelder begrepsparet *ordinasjon* og *vigsling*. Mens Bispemøtet har uttalt at de teologisk ikke ser noen prinsipiell forskjell på *vigsling* og *ordinasjon*, har de likevel valgt å beholde *ordinasjon* om prestetjenesten, og *vigsling* om de andre stillingene. I avhandlingen forsøker jeg å navigere mellom de ulike begrepene på en måte som gir en ryddig og hensiktsmessig fremstilling, med håp om at de ulike forståelsene tegnes tydelig uavhengig av hvilket begrep som benyttes.

¹⁴ Kirkerådet 2001a: 91-92

¹⁵ Ulleberg 2007: 68

¹⁶ Bispemøtet 2010: Sak BM 03/10

Metode

I det følgende vil jeg redegjøre for ulike metodiske valg jeg tar tatt. Dette knytter seg både til hvordan materialet er innsamlet, og hvilke metodiske tilnærminger jeg har tatt til materialet etter innsamling.

Intervjuer

De tre professorenes skriftlige bidrag til diskusjonen tegner et bilde av deres forståelse. Samtidig skriver de ikke i særlig utbredt grad om *hverandres* forståelser. Jeg ønsket derfor å bruke intervjuer av tre årsaker. For det første var det en anledning til å få presiseringer og utdypelser av allerede presentert stoff. For det andre var det anledning til å stille dem spørsmål om andre forståelser av samme tematikk. For det tredje var det anledning til å stille dem oppfølgende spørsmål knyttet til dagens situasjon, og fremtidig ny kirkeordning. Norsk senter for forskningsdata (NSD) har vurdert prosjektet til å være i samsvar med personvernlovgivningen.

Intervjuets kvalitet avhenger av en rekke faktorer, knyttet til intervjueren selv, intervjuobjektet samt andre faktorer som kan være satt ord på eller ikke.¹⁷ Kvale og Brinkmann refererer til to ulike epistemologiske forståelser av intervjuprosessen, kunnskapsinnhenting eller kunnskapskonstruksjon. Selv om de ulike innfallsvinklene har flere kontaktpunkter, er dette likevel to ulike måter å nærme seg prosessen på. En forståelse av intervjuprosessen som kunnskapsinnhenting, vil vektlegge at kunnskapen ligger i informanten fra før, og det er intervjuerens oppgave å hente frem denne kunnskapen. Den andre tilnærmingen tenker seg intervjuprosessen som kunnskapsproduksjon, hvor kunnskapen oppstår i samtalen mellom intervjueren og figuranten. Hovedskillet mellom de to tilnærmingene handler om hvorvidt kunnskapen som kommer ut av intervjuet er gitt eller konstruert.¹⁸ I min situasjon ser jeg intervjuet som en kombinasjon av dem begge. På den ene siden kan en forstå intervjuene jeg har gjennomført som kunnskapsinnhenting. De tre professorene har skrevet og reflektert mye over spørsmålene allerede. Spørsmålene fra min side har derfor vært brukt for å kunne tydeliggjøre, presisere og utbrodere posisjoner de allerede har reflektert mye rundt. Samtidig skapes ny kunnskap i nye samtaler, også i disse

¹⁷ Kvale og Brinkmann 2010: 36-37

¹⁸ Kvale og Brinkmann 2010 :67-68

intervjusituasjonene. På den måten er intervjuene både kunnskapsinnhenting og kunnskapsproduksjon, selv om det primært må sies å være det første i mitt tilfelle.

De tre professorene ble stilt ulike spørsmål ettersom det var ulike presiseringer og utdypinger som var nødvendig. Alle ble likevel stilt noen felles spørsmål, blant annet hvordan de så sin posisjon i lys av arbeidet med ny kirkeordning. Dette henger også sammen med at intervjuene ble gjennomført med det Kvale og Brinkmann referer til som *elitepersoner*. De tre figurantene har stor kompetanse på området, og er eller har vært i stillinger med stor påvirkningskraft for forståelsen av tjenestemønsteret i Den norske kirke. Det var derfor viktig å lese nok i forkant av intervjuet, slik at asymmetrien i kunnskapsnivå kunne minskes så mye som mulig i forkant av intervjuet. Videre var det hensiktsmessig å forsøke å komme godt nok inn i tematikken slik at samtalen kunne komme forbi innledende spørsmål. I slike intervjusituasjoner er det i større grad mulighet for å stille konfronterende spørsmål som kan gi ny innsikt.¹⁹ Dette var også min intensjon da jeg gikk inn i intervjuene. Med vennlighet som utgangspunkt var det samtidig ønskelig å raskt komme til de kritiske punkt. En kan derfor til en viss grad betegne intervjusituasjonen som et *konfronterende intervju*.²⁰

I etterkant av intervjuene har begrepene *diskurs* og *diskursanalyse* blitt sentrale. Jeg har derfor sett på materialet, både det skriftlige og transkriberingen fra intervjuene, med blick på *det diskursive intervjuet*. I diskursive intervjuer vil en være opptatt av å avdekke hvordan diskursene samsnakker og ikke korresponderer. I etterkant ble jeg derfor mer oppmerksom på hvordan intervjuer og figurant noen ganger snakket i det som kan betegnes som kryssende diskurser, uten å være klar over det. Det ga viktige perspektiver til materialet, som presenteres fyldigere senere.²¹

Dokumentanalyse og hermeneutikk

Materialutvalget viser at ulike typer dokumenter behandles i avhandlingen. Når tekstene skal tolkes, må de naturligvis tolkes ut fra sin sjanger og tilblivelseskontekst. Ulike kilder krever ulike spørsmål, og ulike spørsmål krever ulike måter å tolke og forstå kildene på.²²

Hermeneutiske perspektiver spiller naturligvis inn, eksempelvis at samspillet mellom

¹⁹ Kvale og Brinkmann 2010: 158-159

²⁰ For mer om konfronterende intervju, se Kvale og Brinkmann 2010: 169-171

²¹ Kvale og Brinkmann 2010: 67-69

²² Andresen 2012: 63-80

forforståelse, tekst, erfaring og mottaker har betydning for hvordan vi forstår en tekst.²³ Materialets ulike sjangre krever også ulike hermeneutiske perspektiver. Kirkepolitiske dokumenter og vedtak er for eksempel i større grad et resultat av prosesser preget av konsensusarbeid og kompromisser som ikke alltid kommer tydelig frem. Det samme gjelder dokumenter utarbeidet av arbeidsgrupper, for eksempel ressursheftet fra Presteforeningen *Ledelse i folkekirken*, som både Harald Hegstad og Trond Skard Dokka var med i utarbeidelsen av. Hvem som har argumentert for hvilke avsnitt, hva som er «fordøyde kameler» og ukontroversielle selvfølgeligheter lar seg ikke uten videre avsløre. Akademiske utgivelser krever andre hermeneutiske perspektiver, men preges også av hvilket år de er skrevet, sett i lys av den kirkepolitiske utviklingen. En god forståelse av sjanger og tilblivelseskontekst er derfor avgjørende når kildene skal tolkes for å belyse problemstillingen.

Dogmatikk som samtidsteologi

Som metodisk tilnærming og teoretisk perspektiv gir Niels Henrik Gregersens artikkel om dogmatikk som samtidsteologi viktige bidrag. Han peker på at dogmatikk er *samtidsteologi*. Dogmatikken har en dobbelt rolle, både i å beskrive samtidens teologi, men også å utvikle en teologi for samtiden. Det aktuelle og historiske henger sammen, og målet for dogmatikken må være å skape en systematisk sammenhengende forståelse av hvordan kristendommen kan formuleres i vår kontekst. Gregersen vektlegger videre hvordan fagteologiens holdbarhet også må være i dialog med og prøves ut i praksis.²⁴ Det er mitt håp at denne avhandlingen kan bidra til å formulere samtidsteologi. Hvordan kirken forstår sine tjenester betyr noe i den konkrete oppgave i å utarbeide ny kirkeordning. Derfor søker ikke avhandlingen bare å gi en fremstilling av tre ulike måter å forstå dette på, men også å se hvordan teologien kan formuleres i dag, med de konkrete avgjørelser som skal tas de nærmeste årene. At avhandlingen derfor har både det deskriptive og normative innsteget, mener jeg gir oppgaven flere interessante perspektiver.

Forskningsetikk og egen posisjon

I all forskning er det nødvendig med stor grad av etisk bevissthet knyttet til arbeidet en gjør.²⁵

²³ Henriksen 1994: 13ff og 263ff

²⁴ Gregersen 2008

²⁵ Kvale og Brinkmann 2010: 79-81

Som eksperter på sitt fagfelt, tåler professorene stor grad av kritisk gjennomgang av sine posisjoner. Figurantene ble spurt om å delta i et intervju, hadde anledning til å trekke seg når som helst underveis i prosessen, og har godkjent alle sitater fra intervjuet før publisering.

Det er særlig relevant å være klar over egen posisjon når det gjelder intervjusituasjonen. Det er viktig at intervjuobjektene møter en intervjuer som streber etter integritet, gjennomsiktighet og uavhengighet.²⁶ Jeg forsøkte å fremstå som en åpen og interessert intervjuer. Samtidig var intervjuet også preget av kritiske spørsmål, som nevnt over.

Foucault har pekt på at måten vi fremstiller verden på er tolkninger, og at innenfor en diskurs kan enkelte tolkninger bli så selvfølgelige at de blir hegemoniske.²⁷ Det er derfor grunn til å spørre seg hvilke hegemoniske konstruksjoner jeg selv er blind for i arbeidet med denne tematikken. Som student ved MF vitenskapelig høyskole, snart ferdig utdannet prest i en luthersk tradisjon, barn av min tid, er det naturligvis forutforståelser jeg selv er blind for. Derfor er kritisk blikk på egen posisjon alltid nyttig, også i denne sammenheng. I alle intervjusituasjonene erfarte jeg at vi måtte oppklare misforståelser. De teoretiske bidragene om diskursteori belyser hvordan det har sammenheng med at vi er en del av diskurser som tar visse begrepssett, problemstillinger og forutsetninger for gitt. Det kan gi grobunn for misforståelser, og at intervjuer og forfatter snakker i kryssende diskurser. Det er ikke et mål å ikke være en del av diskurser, men det er viktig å være klar over at man sannsynligvis er blind for en del av sine egne forutinntattheter.

Struktur

I kapittel 2 presenteres et kort overblikk over den kirkepolitiske utviklingen. Deretter presenteres de tre figurantene i kapittel 3-5, før kapittel 6 gir en kort sammenstilling. I kapittel 7 drøfter jeg de tre posisjonene i lys av hverandre. I kapittel 8 legger jeg frem mitt bidrag, før avhandlingen konkluderes i kapittel 9. Avhandlingens kapittel 1-6 kjennetegnes av problemstillingens deskriptive perspektiv. Kapittel 7-9 er tettere knyttet til den normative biten av problemstillingen.

²⁶ Kvale og Brinkmann 2010: 92

²⁷ Ulleberg 2007: 68

Kapittel 2 Kirkepolitisk utvikling – et overblikk

Som bakgrunn for avhandlingen ligger den embetsteologiske diskusjonen som har vært mer eller mindre fremtredende i Den norske kirke de siste 60 år. Jeg ser det derfor som hensiktsmessig å legge frem et overblikk over den kirkepolitiske utviklingen. Særlig interessant finner jeg utviklingen fra Kirkemøtets vedtak i 2001, via Bispemøtets uttalelse i 2004, til resepsjonen av utredningen fra 2007 og frem mot Bispemøtets uttalelse i 2010.

Flere av utredningene til de kirkepolitiske saksdokumentene har foretatt en lignende gjennomgang.²⁸ Stephanie Dietrich har også i sin bok *Diakonen – kall og profesjon* en gjennomgang av den kirkepolitiske prosessen.²⁹ Til denne fremstillingen har jeg gjort nytte av Skjevesland-utredningen fra 2001, samt andre fremstillinger fra Kirkerådets utredninger. Jeg har også fulgt de kirkepolitiske dokumentenes henvisninger til hverandre. Det er tydelig at de ulike utredningene legger frem historien på ulike måter ut fra hvilken tid og hvilken kontekst de er skrevet inn i. Kildene har derfor blitt kritisk vurdert ut fra dette perspektivet. Ingen historiefremstilling er nøytral, det vil heller ikke denne være.

Tjenstedifferensiering

Tradisjonelt har ordinasjon i Den norske kirke vært forbeholdt prestedtjenesten. Fra 1960-tallet kom begrepet *tjenstedifferensiering* inn i den norske debatten. I 1969 ble Lov om katekettjeneste vedtatt og i 1985 Lov om diakontjeneste. Liturgikommisjonen arbeidet med vigslingsliturgier, og i 1986 ble de midlertidige vigslingsliturgiene erstattet med en vigslingsliturgi hvor diakonen og kateketen kunne vigsles av biskopen til tjeneste i menigheten.³⁰

Saksutredningen foran kirkemøtet i 2011 hevder at denne vigslingen ble sett i sammenheng med Alterbokens *Innvielse av leke kristne til menighetstjeneste*, vedtatt i 1949. Det var slik sett ikke en forståelse av at diakonene og kateketene ble vigslet til den ordinerte tjeneste, men en forståelse av at dette var en form for vigsling av leke kristne til menighetstjeneste.³¹ Andre har pekt på at vigslingsliturgiene som ble utarbeidet i 1986 nettopp kom med en

²⁸ Se for eksempel saksforberedende dokumenter til Kirkemøtesakene KM 10/01, KM 8/04, KM 09/11 og Kirkerådets utredning fra 2007/2008: en flerdimensjonal ordinert tjeneste

²⁹ Dietrich 2011: 111-112

³⁰ Kirkerådet 2011: Saksdokument KM 9.1/11:5

³¹ Kirkerådet 2011: Saksdokument: KM 9.1/11:5

uklarhet i hva vigslingen innebar. Skjevesland-utredningen hevder at «For diakon og kateket er forståelsen av vigslingen i realiteten overlatt til ordinator og ordinands egen fortolkning».³² Skjevesland-utredningen hevder at denne uklarheten var intendert fra Bispemøtets side. Liturgikommisjonen var delt i sitt syn på hvorvidt kateketer og diakoner ble vigslet til *ministerium ecclesiasticum*, men de var enige om at det var viktig at det ikke hersket tvil om forståelsen, at dette ikke skulle overlates til den vigslede selv. Bispemøtet derimot, hevdet at det ikke var nødvendig å “velge” et embetssyn for at liturgiene skulle utformes. Etter dette har det vært uklart hva *ministerium ecclesiasticum* innebærer.³³

I 1992 kom Gudstjenesteboken, med videreføringen av vigslingsliturgi fra *Ringpermen*(1986). Året etter behandlet Kirkemøtet sak KM 13/93 Kirkemusikalske utfordringer. På bakgrunn av denne ba Kirkemøtet om en utredning av en eventuell vigsling av kantorer, og et forslag til ordning for dette. Kirkerådet satte ned en arbeidsgruppe, den såkalte VAK-gruppen.³⁴ De la frem sin utredning på Kirkemøtet i 1998. Kirkerådet la frem saken for Kirkemøtet, men anbefalte likevel å utsette saken i påvente av en nærmere avklaring om kateket- og diakontjenestens forhold til *ministerium ecclesiasticum*. Kirkemøtet valgte å fravike Kirkerådets anbefaling om utsettelse, og vedtok liturgi for vigsling av kantor.³⁵ I samme sak fattet Kirkemøtet vedtak om å be Kirkerådet «nedsette et eget utvalg som kan gjennomføre den embetsteologiske avklaring som et stort antall av høringsinstansene ber om og som Bispemøtet anbefaler.»³⁶ Dette var bakgrunnen for utredningen *Embetet i Den norske kirke*, også kalt Skjevesland-utredningen.

Utredningen Embetet i Den norske kirke og vedtaket fra 2001

Utvalget gjorde et grundig arbeid og gikk gjennom bibelsk grunnlag, kirkehistoriske perspektiver, syn på tjenestene hver for seg og i forhold til hverandre. Utredningen ble lagt frem for Kirkemøtet i 2001, med delt innstilling. Utvalget var enig i mange sentrale spørsmål, men delte seg blant annet i spørsmålet om diakonatets plassering. Utvalgets flertall mente at diakonatet skal plasseres utenfor *ministerium ecclesiasticum* og at det skal forstås som «en

³² Kirkerådet 2001a: 53

³³ Kirkerådet 2001a: 46-47

³⁴ VAK står her for Vigsling av kantorer

³⁵ Kirkerådet 1998: Sak KM 10/98

³⁶ Kirkerådet 2001a: 13

realisering av kjærlighetsbudet».³⁷ Mindretallet mente at Den norske kirke bør arbeide videre med en forståelse av diakonatet innenfor *ministerium ecclesiasticum*, og at en modell med det treleddete tjenestemønster kunne være en hensiktsmessig organisering.³⁸

Kirkemøtet tok utvalgets innstilling til etterretning, men understreket at spørsmålet måtte arbeides videre med. Kirkemøtet ba Kirkerådet blant annet arbeide videre med «muligheten for å tenke på en ny måte om diakonatet», og at Kirkemøtet skulle få saken tilbake i 2004³⁹

Kirkemøtet 2004: Diakonal tjeneste i Den norske kirke

Kirkerådet nedsatte en arbeidsgruppe som utredet saken videre, og presenterte dette i utredningen *Diakonal tjeneste i Den norske kirke, med hovedvekt på diakontjenesten og embetsforståelsen* fra 2004. Utredningen ble ført i pennen av Stephanie Dietrich, som da arbeidet i Mellomkirkelig råd. Utredningen ble behandlet i ulike instanser, Kirkerådet, Mellomkirkelig råd, Teologisk nemnd og Bispemøtet.⁴⁰ Bispemøtet behandlet saken endelig på sitt møte i slutten av oktober 2004, hvor de avga en læremessig uttalelse. I sin konklusjon anbefaler de Kirkemøtet å følge Kirkerådets forslag til vedtak. Dette innebar en forståelse av at diakontjenesten kan forstås som en del av den ordinerte tjenesten i Den norske kirke. Bispemøtet vektla i sin konklusjon at Gud har innstiftet en særskilt tjeneste, et kirkens embete som er nødvendig for at mennesker skal komme til tro. Hvordan dette utformes er imidlertid avhengig av behov og kontekst i samtiden. Når samtiden etterspør «det troverdige ord», får diakontjenesten en særlig aktualitet. Bispemøtet understreker at «å tilrettelegge og tydeliggjøre diakontjenesten som del av den ordinerte tjeneste vil kunne styrke denne tjenesten og dermed bidra til å fornye kirkens kommunikasjon av evangeliet».⁴¹ Videre peker Bispemøtet på at denne forståelsen av diakontjenesten som en del av den ordinerte tjeneste har vært en mulig tolkning av vigslingen av diakoner, det samme gjelder katekettjenesten.⁴²

Kirkemøtet behandlet saken på sitt møte i november 2004. Komiteen peker på at «et enstemmig Bispemøte har konkludert med at diakontjenesten kan forstås som en del av den

³⁷ Kirkerådet 2001a: 106

³⁸ Kirkerådet 2001a: 109-110

³⁹ Kirkerådet 2001: Sak KM 10/01 Kirkemøtets vedtak Pkt 2a

⁴⁰ Kirkerådet 2004b

⁴¹ Bispemøtet 2004: Sak BM 32/04

⁴² Bispemøtet 2004: Sak BM 32/04, pkt 6 Konklusjon

ordinerte tjenesten.»⁴³ Komiteen trekker frem at det er viktig at Den norske kirke får en klarhet i dette spørsmålet. Tidligere har en eksplisitt uttalt at en forstår kantortjenesten definert utenfor embetet, mens for diakon- og katekettjenesten har det vært uklart om dette er en vigsling til den ordinerte tjeneste eller ikke. Komiteen finner Bispemøtets formuleringer rundt en flerdimensjonal tjeneste som tjenlig, også til fordel for en tredelt embetsstruktur.⁴⁴ Bispemøtet pekte i sin læremessige uttalelse BM 32/04 hvordan terminologien om en flerdimensjonal tjenestestruktur fungerer samlende. «Å tale om at den ordinerte tjeneste har ulike dimensjoner, fremhever denne tjenestens grunnleggende karakter av å være ett oppdrag, som alle bærere av denne tjenesten har del i.»⁴⁵

Kirkemøtet vedtok at «diakontjenesten teologisk kan forstås som en del av den ordinerte tjenesten i Den norske kirke, jfr. BM 32/04.»⁴⁶ Kirkemøtet ba om å få saken tilbake til Kirkemøtet 2007.

Videre arbeid med en flerdimensjonal ordinert tjeneste

I 2007 vedtok Kirkemøtet ny Plan for diakoni i Den norske kirke. Der defineres diakoni som *evangeliet i handling*.⁴⁷ Planen legger vekt på at definisjonen «gir uttrykk for en ønsket retning for diakonien i årene fremover.»⁴⁸ Dette henger sammen med Den norske kirkes identitetsforståelse av å være en tjenende kirke, som skal preges av diakoni i alle aspekter. Januar 2007 oppnevnte Kirkerådets direktør en arbeidsgruppe som skulle følge opp vedtaket fra Kirkemøtet 2004. Arbeidsgruppen arbeidet med spørsmålet fra mars 2007 til mars 2008, og leverte deretter en utredning. Utvalget delte seg i et flertall og et mindretall. Flertallet mente at de vigslende stillingen skulle forstås som dimensjoner ved den ordinerte tjeneste, og at tjenestemønsteret må utarbeides ut fra dette. Dette ville innebære å ordinere prester, diakoner og kantorer til den ordinerte tjeneste. Mindretallet ønsket en treleddet forståelse med

⁴³ Kirkerådet 2004a: Sak KM 8/04 Komiteens merknader pkt. 2

⁴⁴ Kirkerådet 2004a: Sak KM 8/04 Komiteens merknader

⁴⁵ Bispemøtet 2004: BM 32/04

⁴⁶ Kirkerådet 2004a: KM 8/04 Kirkemøtets vedtak pkt 1

⁴⁷ Kirkerådet 2007a: 4 Hele definisjonen lyder: «Diakoni er kirkens omsorgstjeneste. Den er evangeliet i handling og uttrykkes gjennom nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet»

⁴⁸ Kirkerådet 2007a: 4

prest, diakon og biskop, hvor en så for seg katekettjenesten som en del av prestatjenesten.⁴⁹

Hele utvalget gikk imidlertid inn for å ordinere diakoner til det kirkelige embetet.⁵⁰

Utredningen fikk blandet mottakelse. Bispemøtets arbeidsutvalg behandlet utredningen i 2008. Der heter det:

Utredningen bygger på en bestemt tolkning av Kirkemøtets vedtak i sak 08/04 som Bispemøtet finner problematisk. Av den grunn blir helt vesentlige problemstillinger knyttet til tjenligheten og ønskeligheten av en utvidet embetsstruktur ikke drøftet. Utredningen gir derfor ikke et tilstrekkelig grunnlag for å ta beslutning om ordinasjon til det kirkelige embete skal omfatte flere tjenestegrupper enn prestene.⁵¹

Bispemøtet tok i 2009 initiativ til en faglig konsultasjon knyttet til spørsmålet.⁵² Harald Hegstad og Trond Skard Dokka ble invitert inn for faglige innspill. I vedtaket lander Biskopene annerledes enn de gjorde fem år tidligere:

Den særskilte tjenesten med Ord og sakrament, slik den beskrives i art. 5 i Den augsburgske konfesjon, er i vår kirke knyttet til prestatjenesten. Ved siden av denne er det også andre tjenester som er vesentlige for realiseringen av kirkens oppdrag.⁵³

Senere samme år ble Trond Skard Dokka og Harald Hegstad igjen invitert til Bispemøtets behandling av spørsmålet, i sak BM 31/09. Bispemøtet kommer ikke med noen videre avklaring annet enn at «Bispemøtet ser at spørsmålet om diakontjenesten og kirkens diakoni angår viktige perspektiver i vår ekklesiologi og vår organisering av kirkens tjenestemønster. (...) Bispemøtet vil arbeide videre med forståelsen av kirkens tjenestemønster og diakontjenesten frem mot vårmøtet i 2010.»⁵⁴

Bispemøtets uttalelse i 2010

Bispemøtet behandlet saken igjen på sitt mars-møte i 2010, sak BM 03/10. I sakens innledning presiserer de at Harald Hegstad, Trond Skard Dokka og Trygve Wyller har vært inviterte ressurspersoner, og at de to førstnevnte senere ble engasjert til å forberede saken videre frem mot dette vårmøtet.⁵⁵

⁴⁹ Kirkerådet 2007/2008: 6-7

⁵⁰ Bispemøtet 2009: Sak BM 04/09

⁵¹ Bispemøtet 2008: Sak BM/AU 34/08

⁵² Bispemøtet 2009: Sak BM 04/09

⁵³ Bispemøtet 2009: Sak BM 11/09

⁵⁴ Bispemøtet 2009: Sak BM 31/09

⁵⁵ Bispemøtet 2010: Sak BM 03/10

Denne behandlingen av spørsmålet er mer utbrodert enn tidligere, og ligner mer i formatet på den læremessige uttalelsen som kom i forkant av Kirkemøtets behandling av saken i 2004. Bispemøtet peker på at formuleringen om at diakontjenesten teologisk kan forstås som en del av den ordinerte tjenesten har vært tvetydig, og har blitt tolket ulikt. Kirkerådet har derfor bedt Bispemøtet komme med en teologisk avklaring av diakontjenestens plassering i kirkens tjenestemønster og dens forhold til prestedtjenesten.⁵⁶

Bispemøtet går gjennom forholdet mellom diakontjenestens forhold til kirkens oppdrag. Videre peker de på at det ikke er mulig å finne et tjenestemønster i Det nye testamente som er gyldig til alle tider. Kirkens tjenestemønster må utarbeides ut fra samtidige behov og prioriteringer, samtidig som det ikke bare er spørsmål om pragmatiske vurderinger.⁵⁷

Bispemøtet peker på at begrepet *embete* gir assosiasjoner til makt og hierarki, og oppfordrer til at man snakker om *tjeneste* i stedet. Bispemøtet peker på at prestedtjenesten tradisjonelt har hatt sin forankring i CA, og at en i senere år har spurt seg om en kan tenke seg at andre vigslende stillinger kan sies å komme inn under tjenesten med ord og sakrament. Bispemøtet ser det som kunstig å plassere andre egenartede tjenester inn under CA V, fordi CA V beskriver tjenesten med ord og sakrament, to konkrete oppgaver som har vært identitetsbestemmende for prestedtjenesten. Likevel fremhever de at dette ikke betyr at presten har monopol på disse oppgavene. Diakonens tjeneste er forkynnelse av evangeliet, og evangeliet forkynnes på mange måter. Bispemøtet ser det likevel som uheldig å skulle henvise til CA V når diakontjenestens egenart skal bestemmes.⁵⁸

Bispemøtet peker på at selv om CA ikke nevner diakontjenesten eller andre tjenester, betyr ikke dette at det ikke er viktig. «Diakontjenesten i vår kirke står etter Bispemøtets vurdering på et solid selvstendig teologisk grunnlag.»⁵⁹

Bispemøtet vil etter dette forstå diakontjenesten og prestedtjenesten som to ulike tjenester med hver sin egenart, innenfor det kirkelige tjenestefellesskap. Bispemøtet tydeliggjør at det ikke

⁵⁶ Bispemøtet 2010: Sak BM 03/10

⁵⁷ Bispemøtet 2010: Sak BM 03/10

⁵⁸ Bispemøtet 2010: Sak BM 03/10

⁵⁹ Bispemøtet 2010: Sak BM 03/10

er forskjell på vigsling og ordinasjon, men vil likevel bruke begrepet ordinasjon om prestedtjenesten av tradisjonelle grunner.⁶⁰ Når det gjelder sakramentsforvaltningen foreslår ikke Bispemøtet noen endringer.

Oppfølging av Bispemøtets uttalelse

Kirkerådet behandlet saken på sitt februar-møte i 2011. Saken ble lagt frem for Kirkemøtet i 2011, og de fattet vedtak i saken som ligger tett mot BM 03/10. I vedtaket heter det at «Diakontjenesten i Den norske kirke er en selvstendig og nødvendig tjeneste innenfor rammen av fellesskapet av tjenester i kirken.»⁶¹ Kirkemøtet vedtok også at det skulle være minst en diakonstilling i alle prostier, og at det på sikt skal være diakonstilling eller tilgang på diakonal kompetanse i alle menigheter.

I 2015 behandlet Kirkerådet retningslinjer for kateketens og diakonens gudstjenestelige funksjoner. I Sak KR 25/15 vedtok Kirkerådet forslag til reviderte retningslinjer. Disse ble deretter sendt til Bispemøtet for behandling, før de ble behandlet i Kirkerådet i sak KR 59/15. Bispemøtet fremhever at det er “naturlig og ønskelig at både diakontjenesten og katekettjenesten synliggjøres i menighetens gudstjenesteliv(...)”.⁶² Samtidig er de tydelige på at sakramentsforvaltningen er lagt til prestedtjenesten, og at det må være tydelig avklart hvem som avgjør om et ”særskilt tilfelle” foreligger. Bispemøtet ser det som naturlig at dette ligger til bispetjenesten.

Ny kirkelig organisering

Den norske kirke står midt i en prosess med utarbeidelse av ny kirkelig organisering. Kirkens forståelse av sitt tjenestemønster er nært knyttet til dette spørsmålet. I april 2019 ba Kirkemøtet om at Kirkerådet snarlig skulle fremme forslag om fremtidig arbeidsgiverorganisering og den øvrige kirkeordning.⁶³ Kirkerådet behandlet videre fremdriftsplan i sitt juni- og september-møte i 2019. Høsten 2019 ble et hovedutvalg nedsatt som skal avgi sin utredning til Kirkerådets direktør innen 1. januar 2021. Deretter tar Kirkerådet sikte på å legge saken frem for Kirkemøtet 2021.⁶⁴ Kirkeordningsutvalget skal ha

⁶⁰ Bispemøtet 2010: Sak BM 03/10

⁶¹ Kirkerådet 2011: Sak KM 9/11

⁶² Kirkerådet 2015: Sak KR 59/15

⁶³ Kirkerådet 2019: Sak KM 06/19

⁶⁴ Kirkerådet 2019: Sak KR 59/19 og sak 37/19. Se også Kirkerådet 2019d

fire underutvalg, som skal levere hver sin delutredning. To av disse tematikkene er særlig relevant i spørsmålet om embetet og tjenesteteologi. Det gjelder underutvalgene *arbeidsgiverorganisering* og *biskopenes rolle – tilsyn og ledelse*.

Kapittel 3 Trond Skard Dokka

Bakgrunn

Trond Skard Dokka er professor emeritus ved Universitetet i Oslo, Det teologiske fakultet. Hans fagfelt er systematisk teologi, med særlig kompetanse på hermeneutikk, tekstteori og religionsfilosofi. Han har innehatt en rekke verv i Den norske kirke, blant annet leder for Norsk teologisk nemnd. Dokka har vært en sentral fagperson i ulike diskusjoner i Den norske kirke, blant annet i spørsmål om forståelsen av embetet.

Trond Skard Dokkas forståelse av tjenestemønsteret tegnes i hans dogmatikkbok *Som i begynnelsen* fra 2000. Denne er av noe eldre dato enn Hegstad og Dietrichs bidrag, noe som også påvirker kildebruken. I 2018 kom Dokka med *Vendepunkt*, en voksenkatekisme hvor spørsmålene også berøres. Sammen med intervjuet, tegnes dermed et tydelig bilde av Trond Skard Dokkas forståelse av kirkens tjenestemønster. Det er klart at Dokka har utviklet sitt syn i løpet av de siste 19 årene, og hans bidrag må derfor også leses i lys av den kirkepolitiske kontekst de var og er en del av. Selv om hans syn har utviklet seg, vil jeg hevde at endringene ikke er så markante at det er nødvendig å gå videre inn på spørsmålet.

Tjenesten og fellesskapet

Trond Skard Dokka vektlegger at kirken alltid er noe mer enn det uttrykk den får i sin konkrete form. Når den apostoliske trosbekjennelsen uttrykker at «vi tror på en hellig, allmenn kirke»,⁶⁵ er dette troen på noe mer enn den lokale menigheten, kirkebygget eller konfesjonen. Forståelsen av å være lokal menighet, er derfor alltid i perspektivet av å være en del av en større sammenheng.⁶⁶ Det greske ordet *kyriake* kan oversettes til *det som hører Herren til*, og vitner om kirkens verdensvide og universale oppdrag.⁶⁷

Trond Skard Dokka knytter det kirkelige fellesskapet til utsendingen av de første apostlene. Jesus sender apostlene ut med et oppdrag om å døpe og undervise. Aposteltjenesten som ble innstiftet av Jesus skulle formidle evangeliet, og kom forut for et kirkelig fellesskap som

⁶⁵ Den apostoliske trosbekjennelse. Hentet 15.11.1 fra <https://kirken.no/nb-NO/kristen-tro/kristen-tro/trosbekjennelser/>

⁶⁶ Dokka 2000b: 1-3

⁶⁷ Dokka 2018: 138

sådan.⁶⁸ Dette kommer også til uttrykk i Confessio Augustana, som beskriver hva som skal til for at troen på det kristne frelsesbudskapet skal skapes. «For at vi skal komme til denne tro, er det innstiftet en tjeneste med å lære evangeliet og meddele sakramentene».⁶⁹ Denne tjenesten er senere kalt *det kirkelige embete* i en sekundær overskrift, eller på latin *ministerium ecclesiasticum*. Begrunnelsen for at det er å lære evangeliet og meddele sakramentene som er tjenestens oppgaver er at Den hellige ånd blir gitt gjennom disse midler.⁷⁰ Tjenesten er derfor forut for kirken, en funksjon av evangeliet, en respons på Jesu utsendelse.

Etter luthersk tenkning er presteembetet en funksjon av evangeliet. På tilsvarende måte er kirka en funksjon av presteembetet, dvs. av tjenesten med ord og sakrament. Når evangeliet ved denne tjenesten når mennesker, blir kirka til.⁷¹

Den konkrete utformingen av tjenesten er ikke nærmere bestemt. Det nye testamente gir ikke et enhetlig bilde av hvordan tjenesten var utformet. Det er derfor ikke grunnlag for å hevde at én måte å organisere tjenestemønsteret på er spesielt bibelsk.⁷²

Den lutherske forståelsen av prestatjenesten innebærer etter Dokkas syn at tjenesten er funksjonelt bestemt. Tjenesten er en funksjon av evangeliet, ikke av menigheten. «Når tjenesten forstås som evangeliets tjeneste, må den i sitt vesen være uavhengig av alle foreliggende menneskelige fellesskap, det være seg kirkeinstitusjoner eller forsamlinger av troende.»⁷³ Den konkrete utformingen av tjenesten, hvem som faktisk skal tre inn i den konkrete funksjonen og hvordan den skal organiseres må være et kontekstuellt og historisk betinget spørsmål. Dokka peker likevel på noen anliggender som må ivaretas i særlig grad. Det ene handler om offentlighet og tilgjengelighet. Videre er det nødvendig med regularitet og forutsigbarhet, og at presten er *rettelig kalt*. Det sistnevnte knyttes gjerne til hermeneutiske kvalifikasjoner og kompetanse etter relevant utdanning.⁷⁴

I boken *Vendepunkt* tar Dokka til orde for en forståelse av tjenesten med ord og sakrament som kombinerer et syn på prestatjenesten som noe som springer ut av evangeliet og noe som

⁶⁸ Dokka 2018: 138-139

⁶⁹ Confessio Augustana artikkel V, hentet 16.10.19 fra https://kirken.no/globalassets/kirken.no/om-troen/kristen-tro/ausburgske_bekjennelse.pdf

⁷⁰ Dokka 2000a: 325

⁷¹ Dokka 2000a: 332

⁷² Dokka 2018: 138-139

⁷³ Dokka 2000a: 328

⁷⁴ Dokka 2000a: 328-329

springer ut av menighetens behov for en funksjon. Han hevder at prestedtjenestens konkrete utforming er et resultat av menighetens behov, men at menigheten også er avhengig av å ha forkynnelse og sakramenter å samle seg om. «Dermed kunne en si at mens menighet og kirke er en funksjon av prestedtjenesten, er prestedtjenestens konkrete utforming en funksjon av menighet og kirke».⁷⁵

Sentralt i Dokkas forståelse av prestedtjenesten er dobbeltheten i tjenesten, som både prinsipielt teologisk prinsipp, og samtidig en konkret tjeneste og funksjon noen går inn i. I intervjuet sammenligner han prestedtjenesten med dåpen, selv om han først presiserer at han ikke hevder prestedtjenesten er et sakrament:

Som sagt oppfatter jeg ikke ordinasjonen som et sakrament. Dåpen må alltid foregå på en eller annen måte. Samtidig mener vi at det er noe ved dåpen som strengt tatt er uavhengig om det er ved hel neddykking eller overøsing. Dåpen er å bli korsfestet med Kristus for å gjenoppstå med Kristus. Det kan vi si om begge måtene å døpe på. Analogt tenker jeg vi kan snakke om den apostoliske substansen i prestedtjenesten. Den er til stede i mange forskjellige konkrete utforminger, og du vil aldri kunne møte substansen annet enn i konkrete former, og samtidig kan den ikke reduseres til formene.⁷⁶

Geistlige og leke

Dokka har pekt på den grunnleggende utfordring at presten lett oppfattes som en mellomposisjon mellom Gud og mennesker. Han peker på flere mulige årsaker til dette, blant annet tjenestens vesen. Når prestedtjenesten lærer evangeliet og meddeler sakramentene betyr det ofte mye for folk, og derfor er det ikke unaturlig at presten blir viktig for folk. Samtidig er Dokka svært opptatt av at presten ikke skal bli en autoritær maktfigur. Dette vektlegger han i intervjuet:

En ting som alltid har vært viktig for meg, det er å unngå en forståelse av prestedtjenesten som en opphøyet autoritær tjeneste. Så jeg kombinerer på en måte et ganske høyt embetssyn med en form for presteideal som fremhever det ydmyke.⁷⁷

Dokka vektlegger et ydmykt presteideal. Samtidig vektlegger han behovet for at de som er ordinert til tjenesten skal inneha solid teologisk kompetanse. Dette henger sammen med at både evangelieforkynnelsen og sakramentsforvaltningen ikke er oppramsing eller gjentakelse, men tvert i mot tekster og handlinger som trenger hermeneutiske forståelsesrammer og fortolkning. Fordi skriftutleggelse har stått sentralt i luthersk teologi, har utdanning også

⁷⁵ Dokka 2018: 141

⁷⁶ Intervju med Dokka 30.08.19

⁷⁷ Intervju med Dokka 30.08.19

vært et prioritert område.⁷⁸ Dokka har samtidig pekt på at han mener det er nødvendig å understreke det gjensidige forholdet mellom ord og sakrament. Ordene tjener som begreper som overskrider det konkrete og håndfaste, mens sakramentene konkretiserer det ubegripelige og gjør ordet nærværende og kroppslig. Nettopp deres samspill er den store styrken.⁷⁹

Forholdet mellom tjenestene

Et sentralt aspekt i diskusjonen handler om hvordan en forstår diakontjenesten og dens plassering i relasjon til tjenesten med ord og sakrament. I intervjuet svarer Dokka at han ser for seg ulike svar på spørsmålet om diakontjenesten kan sees som en del av *ministerium ecclesiasticum*:

Det kan godt skifte fra tid til annen. Hvis du ser på måten å organisere dette på i norsk etter-reformatorisk tid, må de ha tenkt veldig forskjellig om dette. På 16-, 17- og 1800-tallet hadde presten definert inn en del rent diakonale oppgaver i den geistlige tjenesten. (...) Og helt vanntette skott kan du umulig lage. Soknebud, er det diakonalt arbeid, forkynnelse eller sakramentsforvaltning? Selvfølgelig er det alle tre.⁸⁰

Dokka skriver i Vendepunkt at mens en tradisjonelt sett har ordinert til ett embete, presteembetet, er dette synet i bevegelse. Også i Den norske kirke er det derfor diskusjoner om en kan se for seg en modell med en treleddet eller tredimensjonal forståelse av den apostoliske tjeneste.

Dokka ønsker gjerne en større prioritering av diakontjenesten i Den norske kirke, men ser for seg at det er mest hensiktsmessig å tenke tre forskjellige embeter, med prestedtjenesten, diakontjenesten og bispetjenesten som tre relativt selvstendige tjenester:

Det har blitt et dogme at det bare er ett embete, men det står ikke noe sted. Vi kan gjerne ha flere embeter eller tjenester, men da må de også være artsforskjellige. Så jeg synes det er lettere å si at vi har tre embeter enn ett embete som ytrer seg på tre forskjellige måter. (...)

Intervjuer: Er en av de mer nødvendig for kirken enn de andre?

Dokka: De har forskjellig plass, tenker jeg. Prestetjenesten er en forutsetning for at det blir menighet. Bispetjenesten er en forutsetning for en verdensvid kirke. Diakontjenesten er en forutsetning for å være en levende kirke. Så du kan si at alle, på hver sin måte, har forutsetnings-karakter.⁸¹

⁷⁸ Dokka 2000a: 332

⁷⁹ Dokka 2000a: 331-332

⁸⁰ Intervju med Dokka 30.08.19

⁸¹ Intervju med Dokka 30.08.19

Fremtidig kirkeordning

Med avhandlingen søker jeg å finne svar på hvilke bidrag debatten rundt tjenestemønsteret gir arbeidet med fremtidig kirkeordning for Den norske kirke. I samtalen kom vi derfor inn på tematikken, uten å gå mye i dybden. Drøftingskapittelet vil behandle denne tematikken i større grad. Det er likevel hensiktsmessig å trekke frem noen av synspunktene som kom frem i intervjuet.

Trond Skard Dokka har vært sentral i utviklingen av diakoniens prioritering i Den norske kirke. Han peker på at kirken i mye større grad må ta konsekvensene av dette, og prioritere dette med flere stillinger:

I Den norske kirke sies det veldig mye vakkert om diakoni og evangeliet i handling osv., men det har aldri reelt sett vært prioritert. Man har gitt inntrykk av at det har vært prioritert, men det har aldri vært prioritert. Jeg kunne godt tenke meg å konvertere en god del prestestillinger til diakonstillinger. Det tror jeg veldig mange menigheter ville hatt godt av, og det ville bidratt til å rydde litt i en del prestestillinger.⁸²

I spørsmålet om lokal ledelse, ser ikke Dokka det som en selvfølge at det er presten som skal være lokal leder. Han vektlegger at dette må handle om egnethet og personlige egenskaper:

Der er jeg nokså pragmatisk. De fleste stedene vil det dreie seg om små staber. Da bør man ha ordninger som er såpass fleksible at man kan plassere ledelsesfunksjonene hos den person som er best egnet til det, enten det er prest eller diakon eller andre. Å lage regler som sier at det skal være presten eller det kan ikke være presten syns jeg er tøysete. Det avgjørende må være personlige egenskaper, kompetanse osv.⁸³

Fleksibilitet og pragmatiske hensyn trekkes frem som viktig for Trond Skard Dokka i spørsmålet om lokal ledelse. I drøftingskapittelet behandles dette spørsmålet nærmere.

Oppsummering

Trond Skard Dokka vektlegger tjenestens forutsettende karakter i kombinasjon med at den får sitt konkrete uttrykk ut fra samtidens behov og kontekst. Av de tre figurantene, forstår jeg Dokka nærmest det Skjevesland-utvalget omtaler som «den klassiske lutherske modell», selv om bruken av ordet «klassisk» kan kritiseres. Samtidig oppleves Dokka som den av professorene som er mest åpen for hvordan en kan tenke seg det konkrete uttrykket av tjenesten. Dokkas «program» leser jeg først og fremst som å understreke tjenestens

⁸² Intervju med Dokka 30.08.19

⁸³ Intervju med Dokka 30.08.19

forutsettende relasjon til fellesskapet. Videre har Dokka vektlagt at det ikke er likegyldig om begrepet *embete* eller *tjeneste* benyttes, fordi begrepet *tjeneste* ikke omfatter det apostoliske substansielle aspektet ved embetet. Trond Skard Dokka befinner seg etter mitt syn i stor grad innenfor en diskurs som kan kalles en embetsteologisk diskurs. Selv om slike merkelapper kan kritiseres, åpner de også opp for sammenligning. Den embetsteologiske diskursen åpner for tjenestens selvstendighet og offentlige karakter som sikrer evangeliets tilgjengelighet for alle mennesker til alle tider. Den gir fleksibilitet i tjenestemønsteret i den forstand at embetets konkrete uttrykk forandres ut fra samtidens kontekst. Utfordringen med den embetsteologiske diskurs er at med et høyt embetssyn er det krevende å samtidig skulle fremholde et ydmykt presteideal, selv om Dokka understreker dette tydelig. En annen utfordring med den embetsteologiske diskursen slik den kommer til uttrykk hos Dokka, er dobbeltheten i det apostoliske substansielle aspektet ved tjenesten kombinert med det kontekstuelle uttrykk. Er det i det hele tatt mulig å snakke om en apostolisk substans, når evangeliet alltid møter oss i den konteksten vi befinner oss i?

Kapittel 4 Stephanie Dietrich

Bakgrunn

Stephanie Dietrich er professor ved VID vitenskapelig høyskole, Fakultet for teologi, diakoni og ledelsesfag. Hun har sin teologiske utdannelse fra Norge og Tyskland, har vært teologisk rådgiver i Mellomkirkelig råd og en tydelig stemme for de økumeniske perspektiver i Den norske kirke. Hun har vært en sentral aktør i utarbeidelsen av flere kirkepolitiske dokumenter knyttet til embetsforståelsen i Den norske kirke, særlig i forbindelse med Kirkemøtets behandling av saken i 2004. Dietrich er blant dem som tydeligst har tatt til orde for en treleddet forståelse av embetet slik det kommer til uttrykk i CA V.

Hennes forståelse av kirkens tjenestemønster tegner seg først og fremst ut fra hennes kapittel i *Diakoni: en kritisk lesebok* fra 2009 og hennes bidrag i boken *Diakonen – kall og profesjon* fra 2011. Også hennes syn har naturligvis utviklet seg de siste 15 år. I likhet med Dokka, er det likevel ikke så markante endringer at det er nødvendig å gå videre inn på dette.

En endret diakoniforståelse

Utgangspunktet for Stephanie Dietrich er at når Den norske kirke har endret sin forståelse av diakoni, må dette også få konsekvenser for dens forståelse av diakontjenesten.⁸⁴ Dietrich har derfor et noe annet utgangspunkt for samtalen om embetsforståelsen, ikke i kirkesyn, men i forståelsen av evangeliet og diakoniens vesen. Hun hevder at for at kirken i enda større grad skal fremstå troverdig som en tjenende kirke, er det avgjørende at Den norske kirke ser på sin forståelse diakontjenesten og dens plass i relasjon til kirkeforståelsen.⁸⁵

Kirkeforståelse

Stephanie Dietrich vil i likhet med Trond Skard Dokka vektlegge at det er nødvendig å kombinere perspektivene at kirken trenger sine ordinerte tjenester for å i det hele tatt være til, og samtidig at tjenestene er nødvendige av pragmatiske årsaker. Kirken trenger embetet for å eksistere, men noen må gå inn i disse oppgavene.

⁸⁴ Dietrich 2009: 64

⁸⁵ Dietrich 2009: 64

I intervjuet presiserer Dietrich at hun ikke er opptatt av embetet i seg selv, men at kirken må finne gode ordninger.⁸⁶ Samtidig som Dietrich vektlegger det funksjonelle aspektet ved embetsforståelsen, er det tydelig at hun er opptatt av kirken som noe mer enn det konkrete fellesskapet:

Det er for lite at vi lager en eller annen form for ordinert tjenestestruktur rent funksjonalistisk. Også økumenisk og historisk er det en struktur og en kirke som går forut for selve det funksjonelle. Men det funksjonelle er også viktig. Luthersk kristendom har mange forskjellige måter å tilrettelegge ordinert tjeneste på, men det er viktig at det er tydelig at den ordinerte tjeneste ikke er til for seg selv, men for at verden skal komme til tro, og for forvaltningen av ord og sakrament. Så vil man komme frem til ulike måter å legge dette til rette på. Personlig tenker jeg at rent kirkehistorisk er det ingen klar embetsstruktur i Det nye testamente. Men kirkens funksjoner, både diakonien og forkynnelsen og kirkens ledelse har vært der fra starten av, og funnet forskjellige strukturer. Når jeg har argumentert for at jeg syns en treleddet struktur er å foretrekke, er det fordi mange av de store kirkene i mange år, helt siden den første kristne tiden, har funnet at det er en tjenlig struktur.⁸⁷

Dietrich argumenterer også med dobbeltheten i tjenesten, både en struktur og en kirke som går foran det funksjonelle, men at det pragmatiske og funksjonelle også er viktig. Når den treleddete strukturen trekkes frem er det av funksjonelle og pragmatiske hensyn, men samtidig med en klar forståelse av den forutgående tjeneste.

Det treleddete embetet

Stephanie Dietrich peker på at det ikke finnes en entydig måte å forstå diakontjenesten og dens plassering, verken i NT, de oldkirkelige dokumenter eller i Den norske kirkes søsterkirker. Likevel har diakontjenestens egenart en fellesnevner i å være et bindeledd mellom kirkens gudstjenesteliv og verden.⁸⁸ Stephanie Dietrich representerer en posisjon som ser det som hensiktsmessig å tolke diakontjenesten innenfor *ministerium ecclesiasticum*. Dette er som nevnt knyttet til den endrede diakoniforståelsen:

Når diakonien forstås som evangeliet i handling, er det nærliggende at også diakontjenesten bidrar til evangelieformidlingen. Siden det nettopp er evangelieformidlingen som er selve kjennetegnet for kirkens ordinerte tjeneste, *ministerium ecclesiasticum*, er det også naturlig å forstå diakontjenesten som en del av denne ordinerte tjenesten.⁸⁹

⁸⁶ Fra intervju med Dietrich 29.08.19: «Embetet i seg selv er jeg ikke så opptatt av. Men jeg er opptatt av at kirken, for å kunne gjøre sin jobb, «for at verden skal komme til denne tro» (CA V), må ha gode og ryddige ordninger som korresponderer med det kirken selv vil være og kirkens oppdrag. Så det er ikke embetet i seg selv, men embetet «for at vi skal komme til tro.»

⁸⁷ Intervju med Dietrich 29.08.19

⁸⁸ Dietrich 2009: 63

⁸⁹ Dietrich 2009: 50

Denne forståelsen er altså annerledes enn de som definerer diakontjenesten ut fra den oldkirkelige organiseringen av prest, diakon og biskop, hvor diakonen var en type medhjelper for biskopen. Den skiller seg også fra en hierarkisk forståelse hvor diakontjenesten er en forberedelse til prestatjeneste slik en har eksempler på i romersk-katolsk, anglikansk og ortodoks tradisjon.⁹⁰

For Dietrich handler forståelsen av diakontjenesten og dens plassering i tjenestemønsteret om evangelieformidling. Guds ord blir synliggjort gjennom verbal forkynnelse og sakramentene, men også gjennom handlinger.⁹¹ Hvordan vi forstår diakoni og dens relasjon til evangeliet er derfor av avgjørende betydning. Den norske kirke har endret sin forståelse av diakoni mer i retning av å være konstitutiv heller enn konsekutiv. Diakonien er ikke lenger forstått som en frukt av evangeliet, men noe som er uløselig bundet sammen med det.⁹²

Sammenblanding av lov og evangelium?

Stephanie Dietrich har hevdet at diakonien er en vesentlig del av evangelieformidlingen, som gir kirkens diakonale holdning troverdighet.⁹³ Resulterer dette i en forståelse av at handlinger er nødvendige for nåden?

Vi må tenke mye mer holistisk. Noe av problematikken med den lutherske forståelsen har vært en altfor konsekutiv tenkning. Det har ført til at det kristne liv har blitt plassert som et appendiks som du kan velge eller ikke-velge. Men store deler av kristenheten i verden vil ha problemer med å forstå det. Jeg mener det heller ikke er i samsvar med nytestamentlig forkynnelse. Hvis du ser på Jesu liv og gjerning er det ikke noe som heter konsekutiv og konstitutiv, men det er en helhetlig tilnærming til hva det betyr å tro på Gud og å være en Jesu etterfølger.⁹⁴

I følge Dietrich er det nødvendig å se evangeliet og tjenesten for nesten i sammenheng. Gjerningene er ikke nødvendige for frelsen, frelsen blir gitt ved nåden alene. Det trenger ikke å stå i motsetning til at kirkens liv trenger gode gjerninger for å ivareta sitt oppdrag, til å være kirke i verden. Dietrich peker på at de lutherske bekjennelsesskriftene vektlegger forkynnelse, sakramentsforvaltning og tjenesten for sin neste, og disse graderes ikke. Hun

⁹⁰ Dietrich 2009: 46

⁹¹ Dietrich 2009: 50

⁹² Dietrich 2009: 47

⁹³ Dietrich 2009: 50

⁹⁴ Intervju med Dietrich 29.08.19

hevder at en konsekutiv forståelse av diakoni og evangelium er en for snever forståelse av CA.⁹⁵

Situasjonen i Den norske kirke

Stephanie Dietrich har pekt på at slik vigslingsliturgiene i dag er utformet, gir det grobunn for uklarhet, usikkerhet og ulike fortolkninger av hvorvidt andre tjenestegrupper også har del i *ministerium ecclesiasticum*. Dette er etter hennes syn nødvendig å avklare, både for å tydeliggjøre hva som er den teologiske forståelsen av tjenestene, men også av økumeniske hensyn. Bare kantorene har eksplisitt blitt uttrykt som utenfor det kirkelige embetet.⁹⁶ Selv om Bispemøtet har uttalt at de ser det som mest nærliggende å forstå det slik at CA V omtaler prestedtjenesten, kommer utydeligheten til uttrykk blant annet gjennom sakramentsforvaltningen, hvor det i stor grad legges opp til hver enkelt biskop å tolke hva som skal være praksis. Denne utydeligheten er uheldig, hevder Dietrich.⁹⁷

Etter Tjenesteordning for diakoner kan diakoner forvalte nattverd ved soknebud. Stephanie Dietrich vektlegger at sakramentsforvaltning ikke er en rettighet man skal krangle om på profesjonskampnivå, men en tjeneste man går inn i. Måten man forstår sakramentsforvaltningen på sier likevel noe om forståelsen av tjenestemønsteret. Når diakonene gis adgang til å forvalte nattverd ved soknebud er det grunn til å spørre seg om dette er i kraft av et nødsprinsipp, som alle kristne har, eller om det er i kraft av sin vigslings. Dietrich hevder at det er naturlig å se dette som en del av vigslingen, i lys av at dette bestemmes i tjenesteordningen.⁹⁸

En kan spørre om en flerdimensjonal forståelse er naturlig å begrense til 3. Hvorfor ikke 5, 7 eller 10 ledd eller dimensjoner ved tjenesten? Her argumenterer Dietrich praktisk, historisk og økumenisk. Kateketene kan hun se for seg som en type undervisningsprest,⁹⁹ og kantorer

⁹⁵ Dietrich 2009: 50-60

⁹⁶ Dietrich 2011: 114

⁹⁷ Dietrich 2018

⁹⁸ Dietrich 2011: 114

⁹⁹ Intervju med Dietrich 29.08.19: «Undervisningen og formidlingstjenesten er helt klart en del av kirkens oppdrag i verden. Jeg ville tenkt at det var naturlig å ordinere kateketene til undervisningsprester, til prester med et særoppdrag innenfor undervisning. Hvis du ser på vigslingsritualet til henholdsvis preste- og katekettjenesten så er de nesten like i oppgavebeskrivelsen. Så katekettjenestens egenart i forhold til prestedtjenesten fremstår for meg noe uklart. Det vil være vel så ryddig å si at kateketer er prester med en særskilt kompetanse og et særskilt oppdrag til undervisning»

kan man forstå som musikkdiakoner, hvis man ser det som tjenlig å vigsle dem.¹⁰⁰ En slik måte å forstå diakonatet på har gjerne blitt kalt inkluderende diakonat eller samlediakonat.¹⁰¹

Mens en i Den norske kirke tidligere vektla diakontjenestens omsorgsaspekt som vesensbestemmende for diakontjenesten, synes dette å være i endring.

I dag tenker jeg diakonene har en helt unik dobbelkompetanse når de trer inn i kirken. Alle har en bachelor som kombineres med den teologiske kompetansen de får i diakonimasteren. De har to bein å stå på, og kan tilføre kirken en helt annen dimensjon enn vi som har gått på teologi har. (...) Diakonen skal være en brobygger ut i samfunnet, bidra til samhandling og myndiggjøring i lokalsamfunn som kirkens utadvendte ansikt til menneskene der de bor og er. Det tenker jeg kirken i aller høyeste grad trenger. (...) Tjenstedifferensieringen har helt klart en praktisk bakgrunn, men også historisk. I vår 2000 års kristenhet har kirken stort sett alltid hatt mennesker som har hatt spesiell kompetanse på, og som har dedikert livet sitt til å drive med diakoni. At kirken trenger det, at samfunnet trenger det, og at verden trenger det er jeg ikke i tvil om.¹⁰²

Fremtidig kirkeordning

Dietrich hevder at Den norske kirkes endrede diakoniforståelse også må få konsekvenser for forståelsen av diakontjenesten. Hun mener at dette må også gi utslag i prioritering av stillinger, bruk av ressurser og andre økonomiske avgjørelser. At Den norske kirke skal være en tjenende kirke er ikke bare en nyttig teologisk konstruksjon, det må få konsekvenser for ressursfordelingen.¹⁰³

Senere i samtalen berøres så vidt lokal ledelse og biskopens funksjon. Dietrich blir i intervjuet spurt om hun kan se for seg en tjenestestruktur hvor også diakonene kan vigsles til bispetjeneste:

Dietrich: Diakonens oppdrag er ikke primært forkynnelsen av ord og sakrament, det er faktisk tillagt prestedtjenesten. Bispetjenesten er på mange måter en videreføring av prestedtjenesten. Så nei, jeg ser ikke det som en naturlig vei å gå. Diakonen skal heller ikke bli en slags pseudoprester. Diakoner skal være diakoner, og diakonens kompetanse ligger i det å være bindeleddet og brobygger til denne verden. Prestens hovedoppgave tenker jeg er knyttet til forvaltning av ord og sakrament, og det er i kirkerommet. Vi må passe oss for klerikalisering. Det blir så gjevt at flest mulig går rundt med rundsnipp. Det er ikke det det handler om, det handler om at kirken får gjort det den skal.

¹⁰⁰ Intervju med Dietrich 29.08.19: «Hvis du spør kantorene er det mye mindre enighet om hva kantortjenesten kan og bør være, og hvordan den skal forstås. Selv om det egentlig er sagt at vigsling til kantortjenesten bør være obligatorisk er det veldig få kantorer som i praksis er vigslet. Det viser at det er såpass varierende praksis og oppslutning om kantortjenestens vigsling. Kanskje hadde det vært verdt å se litt mer nøye på det vedtaket, også teologisk. (...) Du kan for den saks skyld tenke deg en utredning som ser på kantorene som en form for musikkdiakoner».

¹⁰¹ Kirkerådet 2004c: 39

¹⁰² Intervju med Dietrich 29.08.19

¹⁰³ Dietrich 2011: 113

Intervjuer: Men diakonen skal likevel stå under biskopens tilsyn?

Dietrich: Ja, det tenker jeg. Det har med vigslingen å gjøre, alle som er vigslet står under biskopens tilsyn.¹⁰⁴

Alle de tre professorene ble i intervjuet spurt om de så for seg noen av tjenestene som mer nødvendig enn andre, i tilfelle de økonomiske rammene for Den norske kirke skulle bli vesentlig trangere.

Nå har vi en god opptrapping av diakontjenesten i forhold til stillinger. Det er et tydelig tegn på at kirken ser behovet for at det er flere folk med den spesifikke kvalifikasjonen på diakoni, som står i kirkens tjeneste. (...) Hvis du nå tenker at kirken bare må krympe, må du gjøre noe radikalt med presteutdanningen. Da må du ha en teologisk utdanning som i mye større grad tar høyde for det diakonale perspektivet. Jeg er ikke opptatt av embetet med stor E eller den og den vigslingen. Jeg er opptatt av at kirke er kirke, og at kirken gjør det kirken er kalt til å gjøre. Diakonien er en del av kirkens kall i samfunnet og i verden. Da tenker jeg at det er aller mest tjenlig at du har noen som er ordentlig skikket til å gjøre det. Men når du ikke har det, må du sørge for at presten i alle fall er skikket til det, hvis du har en prest.¹⁰⁵

Dietrich uttrykker her at hun først og fremst ønsker at noen med diakonutdannelse ivaretar det diakonale perspektivet, men at det ellers må ivaretas av presten.

Oppsummering

Stephanie Dietrich har fremholdt det treleddete embete som en tjenlig struktur for Den norske kirke. Dette begrunner hun først og fremst i Den norske kirkes endrede diakoniforståelse, samt økumeniske perspektiver. Hennes forståelse av embetet eller tjenestemønsteret henger sammen med CAs understreking av hvorfor kirken trenger et tjenestemønster: For at vi skal komme til denne tro. Stephanie Dietrich står derfor innenfor en forståelse av tjenesten som forutsetning for det kirkelige fellesskap, men ønsker å utvide forståelsen av hva tjenesten med ord og sakrament innebærer. En kan kalle dette en treleddet embetsteologisk diskurs, for videre sammenligning. Den treleddete embetsteologiske diskursen understreker Den norske kirkes forståelse av diakoni som evangeliet i handling. Dette åpner evangelieforståelsen og forståelsen av hvordan evangeliet formidles. Den klarer å kombinere en tanke om en forutgående tjeneste med en forståelse av flere selvstendige tjenester. Videre har den treleddete embetsteologiske diskurs klare økumeniske motiver. En kan spørre seg om diskursen klarer å unngå å legge opp til videre diskusjoner knyttet til «innenfor» og «utenfor»

¹⁰⁴ Intervju med Dietrich 29.08.19

¹⁰⁵ Intervju med Dietrich 29.08.19

embetet. Et annet spørsmål er om diakontjenestens egenart i tilstrekkelig grad blir ivaretatt, når den ses som en del av tjenesten med ord og sakrament.

Kapittel 5 Harald Hegstad

Bakgrunn

Harald Hegstad er professor i systematisk teologi ved MF vitenskapelig høyskole.

Hovedvekten i hans faglige kompetanse er knyttet til dogmatikk og ekklesiologi. Hegstad har vært og er en sentral aktør i det kirkepolitiske landskapet i Norge. Han har hatt flere sentrale verv i kirkedemokratiet, blant annet leder i Oslo bispedømmeråd og nestleder i Kirkerådet.

Når en skal forstå Harald Hegstads posisjon i denne diskusjonen er det nødvendig å peke på at Hegstad har bidratt på ulike måter og i ulike formater. Hans forståelse tegnes først og fremst i hans ekklesiologi *Den virkelige kirke* fra 2009. Også Hegstad har vært sentral i utarbeidelsen av flere kirkepolitiske dokumenter, som er av en annen karakter enn akademiske utgivelser, jf. metodekapittelet. Disse gir ikke på samme måte et presist bilde av Hegstads posisjon, men er et resultat av kompromisser og politiske prosesser. I tillegg er det eksempler hvor Hegstad har vært invitert inn i rådføringsprosesser som ressursperson med faglig kompetanse på området.¹⁰⁶ Videre har Hegstad bidratt med artikler og innspill i den kirkepolitiske debatten knyttet til fortolkning av de kirkepolitiske tekstene, som jeg også benytter som materiale. Disse er på en annen måte enn de akademiske utgivelsene i samtale med aktuelle kirkepolitiske diskusjoner. I det følgende er det først og fremst de akademiske utgivelser samt artikler og innspill som anvendes når det skal tegnes et bilde av Hegstads posisjon.

Tjenesten og fellesskapet

Harald Hegstad vektlegger i sin ekklesiologi kirken som konkret og erfarbart fellesskap.¹⁰⁷ Dette må etter hans syn også være utgangspunktet for en teologi om kirkens tjenester. Han trekker frem at han mener den ekklesiologiske diskursen og den embetsteologiske diskursen ofte har operert med ulike logikker, som ikke alltid fungerer så godt sammen. Hegstad mener dette kan løses ved å utvikle en tjenesteteologi som kan vektlegge mangfoldet av tjenester i fellesskapet.

¹⁰⁶ Se for eksempel protokoll fra Bispemøtet 2009: Sak BM 11/09

¹⁰⁷ Hegstad 2009b: 17

Hegstad peker på at de nytestamentlige kildene gir et bilde av mangfold, og at det derfor ikke er nødvendig eller ønskelig å binde kirken til faste strukturer, men heller se det konkrete fellesskapets behov ut fra deres kontekst.¹⁰⁸ Kirken trenger strukturer og ordninger som sikrer at kirken ivaretar sitt oppdrag, men ordningene må ikke være til hinder for fleksible løsninger. Hegstad trekker frem 1 Kor 12 som en god ramme for kirkens forståelse av sine tjenester. Paulus' lære om de mange tjenester og nådegaver i kirken peker på at alle kristne har en tjeneste i kirken. Denne rammen gjør det mulig å tenke fleksible strukturer med både faste og fleksible tjenester i kirken. Hegstad henviser til teologen Edmund Schlink, som hevder at Paulus' utsagn om de mange tjenester er et så grunnleggende perspektiv at dette bør være styrende for all teologi om kirkens tjenester.¹⁰⁹

Tjenesteteologien gir etter Hegstads syn en mer fruktbar diskusjon om kirkens tjenester, hvor en ikke henger seg opp i abstrakte teologiske prinsipper, men tar utgangspunkt i den virkelige erfaring.¹¹⁰ I norsk sammenheng har en tradisjonelt hatt en folkekirke som i noen tilfeller har kunne opplevdes som mer et kundeforhold enn et kirkefellesskap. En tankegang om å inkludere alle har bekreftet denne måten å se det på. Hegstad spør derfor om dette har lukket rommet for engasjement og tjeneste i kirken.¹¹¹

Mangfoldet av tjenester innenfor fellesskapet er den bærende grunntanken i Hegstads forståelse av kirkens tjenestemønster. Konkret fordeling av oppgaver i menigheten må handle om det konkrete fellesskapets behov for struktur. Samtidig vil Hegstad vektlegge at det er gode grunner for å ha en fast prestetjeneste, ikke minst av historiske årsaker. Dette henger også sammen med gudstjenesten som menighetens viktigste møteplass, og behovet for at noen leder den.¹¹²

Vigslet og ikke-vigslet

Også Hegstad har vært opptatt av at kirken som fellesskap ikke skal få et tydelig skille mellom vigslet eller ikke-vigslet, ordinert eller ikke-ordinert. I intervjuet presiserer han dette:

De vigslede stillingene til sammen ivaretar ikke hele kirkens oppdrag. Det er det hele kirken som gjør, også lekfolket eller de ikke-vigslede. Men de vigslede har en spesiell funksjon innenfor dette

¹⁰⁸ Hegstad 2009b: 136

¹⁰⁹ Hegstad 2009a: 35

¹¹⁰ Hegstad 2009a: 36

¹¹¹ Hegstad 2009b: 143

¹¹² Hegstad 2009b: 40

tjenestefellesskapet. (...) Sånn som jeg ser det, må det være en tjeneste som er ganske grunnleggende. Det å vigsle den som gjør service på kopimaskinen eller fører regnskapet...Det er jo en viktig oppgave det også, men det er ikke kirkens basisfunksjon.¹¹³

De vigslede stillingene har en spesiell funksjon i menigheten, på den måten har de noe til felles. I spørsmålet om vigsling og ordinasjon, leser jeg Hegstad slik at han deler biskopenes forståelse av at det ikke er forskjell på ordinasjon og vigsling så lenge man forstår ordinasjon som å «innvies til en ordnet tjeneste gjennom bønn og håndspåleggelse».¹¹⁴ Samtidig understreker han at også blant de vigslede stillingene er det forskjell. Hegstad understreker at noen tjenester er mer grunnleggende enn andre, noen tjenester er det vanskelig å se for seg at kirken ikke skal ha.¹¹⁵ I intervjuet ble Hegstad spurt om han ville presisere hvilke tjenester han her viser til, og hva det betyr at de er mer grunnleggende enn andre.

Det betyr at de ivaretar grunnleggende funksjoner, som er med på å konstituere kirken som kirke. Hvis det ikke er noen som forkynner evangeliet går det utover kirkens evne til å være kirke.¹¹⁶

Bispemøtets uttalelse i 2010

Bispemøtets uttalelse i sak BM 03/10 ble presentert i kapittel 2. Selv om Bispemøtet er avsender i saken, har Bispemøtet og Hegstads syn flere fellestrekk. Hegstad var blant andre inne som faglig rådgiver i prosessen forut for uttalelsen, og har forsvart bispemøtets uttalelse når den har blitt kritisert.¹¹⁷ Jeg ser det derfor som relevant å trekke frem noe av denne diskusjonen, hvor blant andre Kjell Nordstokke var kritisk til det syn som ble lagt frem.¹¹⁸ Harald Hegstad og Harald Askeland forsvarte derimot uttalelsen, og peker på at Bispemøtet forsøker å «erstatte et tradisjonelt embetsteologisk paradigme som først og fremst er utviklet for å forstå prestatetjenesten, med en tjenesteteologi som forsøker å forstå de ulike tjenestene i rammen av en helhetlig forståelse av kirkens oppdrag».¹¹⁹ De trekker frem at Bispemøtet ser ut til å operere med en annen type logikk enn hvilken tolkning av CA som er mest riktig. Selv om diskusjonen tradisjonelt sett har handlet om hvorvidt diakontjenesten skal defineres innenfor eller utenfor CA V, retter Bispemøtet fokuset i en annen retning. Det er derfor ikke

¹¹³ Intervju med Hegstad 29.08.19

¹¹⁴ Hegstad 2009b: 141-142

¹¹⁵ Hegstad 2009b: 142-143

¹¹⁶ Intervju med Hegstad 29.08.19

¹¹⁷ Bispemøtet 2010: Sak 03/10

¹¹⁸ Nordstokke 2010

¹¹⁹ Askeland og Hegstad 2011

avgjørende om CAs beskrivelse av tjenesten med ord og sakrament omfatter diakontjenesten, for diakontjenesten står på selvstendig grunnlag.¹²⁰

Askeland og Hegstad peker på forvirringen som kan oppstå når Bispemøtet vil endre forståelsen fra ett embete til mange embeter, og samtidig endre språkbruken fra embete til tjeneste. Nordstokke har kritisert dette for å være en måte å holde diakontjenesten utenfor embetet uten å bruke ordet embete. Til dette svarer Askeland og Hegstad at en kan stille samme spørsmål tilbake om det treleddete embetet, er ikke det en løsning som holder kateket- og kantortjenesten utenfor?

Fremtidig kirkeordning

I likhet med de andre professorene, tegner ikke Hegstads teologi et klart bilde av fremtidig kirkeordning. Samtidig har Hegstad uttalt seg noe om dette i den kirkepolitiske debatten, i tillegg til det som tegnes ut fra hans tjenesteteologiske forståelse av kirkens tjenestemønster. Hegstad har tidligere pekt på at når Den norske kirke skal utvikle sin organisering, er det den konkrete situasjon og tradisjon som er avgjørende for hvilken løsning som sees som mest tjenlig. «Kirkens tjenester er primært et redskap i kirkens misjon, ikke noe vi innretter for å tilfredsstillende abstrakte teologiske prinsipper».¹²¹

Hegstad ønsker seg en felles arbeidsstruktur med like vilkår for alle, men hvor de vigslede har en spesiell relasjon til biskopen.¹²² Hegstad er samtidig tydelig på at han ser det som naturlig at presten har et særlig ansvar for å se at kjernefunksjonene i menigheten blir ivaretatt:

Det er et pastoralt ansvar, presten skal være hyrde for menigheten, og ha et ansvar for helheten. I spørsmålet om kirkelig organisering er nok jeg blant de som ser for meg at prester bør ha enda mer klart definerte lederfunksjoner. Soknepresten bør være enda klarere definert leder i soknet, prostien i prostiet. Hvis vi tenker oss en kirkelig organisering med prostiet som den nye enheten hvor arbeidsgiveransvar og tilsetting ligger, er jeg åpen for å tenke meg prostien som leder i den enheten.¹²³

¹²⁰ Askeland og Hegstad 2011

¹²¹ Hegstad 2009a: 35

¹²² Intervju med Hegstad 29.08.19: «Jeg vil ha en felles struktur. Jeg vil at alle skal ha mest mulig like vilkår, både for kirkelig ansatte generelt og for de vigslede. De vigslede bør gjerne ha en spesiell relasjon til biskopen. Biskopen trenger ikke nødvendigvis slik som i dag ha ansvar for alle slags detaljer om alt mulig organisatorisk, men nettopp ha et særlig blikk på kjernefunksjonene i kirken, at kirken virkelig forkynner evangeliet, at kirken virkelig er tjenende og åpen.»

¹²³ Intervju med Hegstad 29.08.19

Om Hegstad ser for seg en situasjon hvor også de andre vigslede stillingene kan utnevnes til biskop svarer han:

Det kommer an på hvordan du forstår bispetjenesten. Det har ikke Den norske kirke avklart helt. I min tjenesteteologimodell kan du tenke deg at bispetjenesten er en egen kategori. I luthersk sammenheng har biskopene tradisjonelt vært prester med spesialfullmakter. Den norske kirke har ikke vedtatt noe som bryter med det, samtidig vigsles man til biskop. Men er det en *add-on* på prestevigslingen, eller en selvstendig vigsling til en ny tjeneste? (...) Dette med tjenestestrukturer er i liten grad et prinsipielt spørsmål, det er et spørsmål om hva kirken finner formålstjenlig. Jeg mener at det er viktig at biskopene har en teologisk kompetanse som det først og fremst er prestene som har gjennom utdanning og forkynneransvar osv.¹²⁴

Hegstad sier på den ene siden at kirken må understreke mangfoldet av tjenester for å ivareta sitt oppdrag. Samtidig vektlegger han at noen funksjoner er mer grunnleggende enn andre. I *Den virkelige kirke* peker han på at en menighet *må* ikke ha prest for å være kirke. «Det eneste kirken ikke kan greie seg uten er evangeliet og at noen forkynner det».¹²⁵ Dette henger naturligvis tett sammen med Hegstads ekklesiologi, som også kommer til uttrykk her.

Tidligere har Hegstad vektlagt at Den norske kirke er avhengig av en rekke faste tjenester. En karitativt orientert diakontjeneste, katekettjenesten og kantortjenesten er nødvendige for kirken, på samme måte som prestatjenesten.¹²⁶ Samtidig legger ikke Hegstad skjul på at dersom det må prioriteres hardere i økonomisk trangere tider, er det naturlig å ansette en prest først.

Det må ikke være slik at enhver funksjon i kirken må ivaretas av en vigslet medarbeider, heller ikke enhver grunnleggende funksjon. Men jeg er jo såpass luthersk at jeg tenker at prest må vi ha.¹²⁷

Oppsummering

Harald Hegstad endrer premisset for samtalen, ved å hevde at utgangspunktet ikke bør være i den embetsteologiske diskurs, men må begynne i ekklesiologien. Det er fellesskapets behov for at noen har dette som oppgave som må ligge til grunn for utviklingen av kirkens tjenestemønster. Av de tre figurantene, ligger Hegstad nærmest det Skjevesland-utvalget omtaler som en posisjon med utgangspunkt i 1 Kor 12 som forståelsesramme. Hegstad understreker at kirkens oppdrag ivaretas av fellesskapet som helhet, ikke de vigslede stillingene. Dette kan kalles en tjenesteteologisk diskurs. I den tjenesteteologiske diskursen

¹²⁴ Intervju med Hegstad 29.08.19

¹²⁵ Hegstad 2009b: 142

¹²⁶ Hegstad 2009a: 36

¹²⁷ Intervju med Hegstad 29.08.19

legger man til rette for engasjement fra alle kirkens medlemmer, ved å vektlegge mangfoldet og den gjensidige avhengigheten blant kroppens lemmer. Fellesskapets kontekstuelle behov blir styrende for hvordan kirkens tjenestemønster skal utformes. En vektlegger samhandling og anerkjennelse av hverandres viktige oppgaver. Samtidig understrekes at det er noen tjenester som er mer grunnleggende enn andre. Hvordan denne balanseringen fungerer, er gjenstand for drøfting. Det samme er hvordan tjenestens selvstendighet og offentlige karakter ivaretas.

Kapittel 6 Sammenstilling

Innledning

Noe av den tydeligste utfordringen med materialet er opplevelsen av at samtalen har ulike premisser som utgangspunkt. Dette gjør at samtalen *mellom* figurantene ikke oppleves veldig tydelig. Nedenfor har jeg forsøkt å sammenstille de tre professorenes forståelse av tjenestemønsteret i Den norske kirke i en skjematisk tabell. En slik tabell vil alltid bære preg av å være en forenkling som ikke fanger opp nyanser. Tabellen har derfor begrenset bruksverdi. Samtidig gir formen også muligheten til å sette opp noen tydelige skillelinjer, markere hvor de sprikende punktene er.

Teorien om diskursanalyse gir forståelsesramme for materialet. Et av de viktigste funnene i denne avhandlingen er at figurantene operer primært innenfor sin egen diskurs, men beveger seg samtidig mellom diskursene og samtalen. Innenfor de tre tilnærmingene brukes ulikt språk, premisser og forutsetninger, og de kan derfor kalles ulike diskurser, slik presentasjonskapitlene har vist. De er samtidig en del av samme nettverk av diskurser, *order of discourse*. Gjennom sammenstillingen i dette kapittelet og kapittel 7 Drøfting vil jeg forsøke å vise hvordan figurantene på den ene siden står tydelig innenfor en diskurs, og samtidig forhandler og beveger seg mellom dem.

Nodal points og floating signifiers

Tabellen tjener blant annet for å tydeliggjøre noen av kjernebegrepene innenfor de ulike diskursene, såkalte *nodal points*. For eksempel er det min påstand at innenfor diskursen Trond Skard Dokka står i, er *embetet, apostlenes utsending, tjeneste, tjenesten med ord og sakrament, og tjenestens forutsettende karakter* noen av kjernebegrepene som utgjør diskursen, *nodal points* i den embetsteologiske diskurs. Hos Stephanie Dietrich finner vi definitivt noen av de samme *nodal points*, fordi Dokka og Dietrich til en viss grad befinner seg i overlappende diskurser. I tillegg finner vi hos Dietrich kjernebegreper som *endret diakoniforståelse, konstitutiv forståelse av diakoni, diakoni som evangelieformidling*. Harald Hegstad har et noe annet utgangspunkt, men har samtidig mange av de samme kjernebegreper, for eksempel *tjeneste, tjenesten med ord og sakrament*. I tillegg finner vi noen

andre begreper som er sentrale hos Hegstad, for eksempel *tjenestefellesskap* og *rom for engasjement*.

Disse eksemplene er ikke ment som en uttømmende liste over kjernebegreper i de ulike diskursene. Det er utenfor oppgavens omfang å gjøre en utfyllende diskursanalyse av de tre diskursene. Poenget med eksemplene er å vise at professorene har noen ulike kjernebegreper som de løfter frem som viktige i diskusjonen. Gjennom å analysere de tre professorenes bidrag finner vi interessante eksempler på hvordan de forstår og bruker de samme begrepene ulikt. Begrepet *tjeneste* er et kjernebegrep, et *nodal point*, i alle de tre diskursene. Men de har ulike forståelser av hva det innebærer, og de har ikke minst andre *nodal points* de knytter det mot. Hegstad, Dokka og Dietrich legger ulike forståelser av begrepet *tjeneste* til grunn, om det er en oppgave som skal utføres, eller et teologisk prinsipp som knyttes til apostlenes utsending. Hegstad vil knytte *tjeneste* og *fellesskap* sammen på en annen måte enn Dokka og Dietrich for eksempel. Hegstad, Dokka og Dietrich deler begrepet *tjeneste* som et sentralt begrep i alle diskursene, men det er ulike forståelser og ulike sammenkoblinger med andre *nodal points*. Da blir begrepet *tjeneste* til det som kalles *a floating signifier*, altså et kjernebegrep som forstås og brukes ulikt i de ulike diskursene.

Forhandlinger og bevegelser mellom diskursene

Det jeg har omtalt som den embetsteologiske diskurs har som premiss at tjenesten er nødvendig for at kirken skal være til. Noen må formidle evangeliet og forvalte sakramentene. Hvordan dette konkret utformes er opp til fellesskapet å utforme. Trond Skard Dokka har vært opptatt av å vektlegge denne dobbeltheten, og forsøker dermed på en måte å forhandle mellom den embetsteologiske og tjenesteteologiske diskursen. I boken *Vendepunkt* hevder Dokka at vektleggingen av dobbeltheten kan være et kompromiss mellom forståelsen av den forutgående tjenesten og de som forstår prestetjenesten som en funksjon som må fylles. Dokka forsøker dermed å forhandle mellom den embetsteologiske diskurs og den tjenesteteologiske diskurs. Dokka har også pekt på at en treleddet forståelse av CA er mulig som konkret utforming av tjenesten, men om det er tjenlig er et annet spørsmål. Dokkas utgangspunkt gjør det dermed mulig å kombinere en embetsteologisk diskurs som vektlegger tjenestens forutgående karakter, med en treleddet eller tjenesteteologisk utforming i praktisk

forstand. Slik sett forhandler Dokka mellom de tre diskursene. Dette synes mulig nettopp i kraft av fleksibiliteten i den konkrete utforming. Den embetsteologiske diskursens hovedpoeng er noe annet, nemlig tjenestens forutgående karakter.

Den treleddete embetsteologiske diskursen kan sies å være en variant av den embetsteologiske diskurs, men har et viktig program i å utvide forståelsen av tjenesten med ord og sakrament. Stephanie Dietrich er den av figurantene som i størst grad har tatt til orde for en konstitutiv forståelse av diakoni og evangelium, og slik sett har åpnet opp for bredere forståelse av evangelieformidling, mindre knyttet til det kognitive. Den treleddete embetsteologiske diskurs deler naturligvis mange *nodal points* med den embetsteologiske diskurs, men *programmet* kan hevdes å være noe annet, nemlig å utvide forståelsen av *tjenesten med ord og sakrament*. Når dette kjernebegrepet utvides, får det følger for sammenkoblingene med de øvrige kjernebegrepene, derfor kan det sies å være en egen diskurs.

Den tjenesteteologiske diskurs har som utgangspunkt at fellesskapet trenger noen funksjoner som må fylles, derfor trenger vi et tjenestemønster. Den tjenesteteologiske diskursen vektlegger tjenestenes selvstendige teologiske grunnlag. Harald Hegstad befinner seg innenfor den tjenesteteologiske diskurs, men forhandler samtidig med de andre diskursene. Når Hegstad understreker at «det eneste kirken ikke kan greie seg uten er evangeliet og at noen forkynner det»¹²⁸ kan en spørre seg om dette ikke går i retning av tjenestens forutsettende karakter, slik den embetsteologiske diskurs omtaler det.

Tabellen – en forenklet fremstilling

Som nevnt er tabellen på neste side en forenklet fremstilling med begrenset bruksverdi. Den tjener for å tydeliggjøre forskjeller, og markere noen kjernepunkter i de ulike diskursene. Tabellen tjener også til å vise frem noen av de springende punktene, som etter mitt syn er med på å få frem noen sentrale forskjeller eller problematiske områder. De to nederste radene på vei over i oppgavens normative del, som følges opp i neste kapittel.

¹²⁸ Hegstad 2009b: 142

TEMA	TROND SKARD DOKKA	STEPHANIE DIETRICH	HARALD HEGSTAD
Diskurs	Den embetsteologiske diskurs, men med stor grad av åpenhet for konkret utforming.	Den embetsteologiske diskurs, med treleddet utforming som mest tjenlig	Den tjenesteteologiske diskurs
Utgangspunktet for samtalen	Embetet er både teologisk prinsipp og konkret utforming	Endret diakoniforståelse må få utslag i konkret tjenestemønster	Ekklesiologien og embetsteologien snakker ikke så godt sammen, vi trenger tjenesteteologi
Bibelsk utgangspunkt for samtalen	Apostlenes utsending	Holistisk tilnærming til Jesu liv og lære	1 Kor 12
Forholdet mellom kirkeforståelse og forståelsen av tjenestemønsteret	Evangeliet skaper tjenesten, som skaper kirken	Kirken trenger tjenestene for å kunne gjøre sin jobb, for at vi skal komme til tro. Treleddet er mest hensiktsmessig løsning.	Fellesskapet trenger at noen funksjoner fylles
CA beskriver	Et teologisk prinsipp	Et teologisk prinsipp	To konkrete oppgaver, verken mer eller mindre
Diakonien er i relasjon til evangeliet	Konsekutiv	Konstitutiv	<i>Ble ikke spurt om dette</i>
Noen stillinger mer nødvendige?	Embetet er det ene nødvendige. Diakonstillingene må prioriteres i større grad.	Embetet er det ene nødvendige, bra med opptrapping av diakonstillinger	Alle tjenestene er nødvendige. Prestetjenesten er den mest nødvendige
Fremtidig kirkeordning: Lokal ledelse	Kompetanse må avgjøre lokal ledelse	Kompetanse må avgjøre lokal ledelse	Presten bør være lokal leder
Sakramentsforvaltning for flere enn presten?	<i>Ble ikke spurt om dette</i>	Ja	Nei
Hvilke rom åpnes i særlig grad?	Ordets selvstendighet	Diakoni som evangelieformidling	Menighetens engasjement
Hvilke rom lukkes?	Krevende å fremholde ydmykt presteideal	Hva med kateket- og kantortjenesten?	Ordets selvstendighet

Kapittel 7 Drøfting

Innledning

I det følgende vil jeg drøfte og sammenligne de tre professorenes forståelse av tjenestemønsteret i Den norske kirke. Nettopp fordi de opererer innenfor ulike diskurser, vil det variere hvor fremtredende de er gjennom drøftingskapitlet, ut fra hvilken tematikk som berøres. Underkapitlene har vokst frem fra materialet. Først drøftes forholdet mellom tjenesten og fellesskapet, som ligger som et grunnleggende forskjellig utgangspunkt hos figurantene. Dette henger også sammen med de to neste underkapitlene, som omhandler det tradisjonelle skillet mellom geistlige og leke, og hvem som har del i *ministerium ecclesiasticum*. Det treleddete embete drøftes som en mulig løsningsmodell, det samme gjør tjenesteteologien. Til slutt i kapitlet sees dette i lys av arbeidet med ny kirkeordning. Gjennom drøftingen belyser jeg på ulike måter at figurantene til tider opererer innenfor ulike diskurser, og samtidig forhandler mellom dem.

Til drøftingen hentes innspill fra Skjevesland-utredningen fra 2001. At jeg benytter meg av arbeidsgruppens utredninger og utleggelsler, betyr ikke at jeg nødvendigvis konkluderer likt med den. Tvert imot ender jeg opp i en forståelse som ligger tettere mot mindretallets enn flertallets syn. Jeg mener likevel at det teologiske, historiske og praktiske arbeidet i forkant er av en slik art at det viser seg nyttig inn i drøftingen.

De tre professorene er enige om at kirkens tjenestemønster må ha god teologisk forankring. Alle er også opptatt av at det verken er mulig, nødvendig eller tjenlig å finne et tjenestemønster fra NT eller noen annen historisk epoke og uten videre overføre det til vår situasjon. Alle er også enige om at kirkeordningen må sikre gode praktisk-teologiske relasjoner mellom tjenestene og i forholdet mellom vigslede stillinger og det kirkelige fellesskapet for øvrig. Alle er enige i at den endrede diakoniforståelsen er riktig og tjenlig, og at diakoni bør være et fokusområde for Den norske kirke fremover. Samtidig skilles de i hvordan dette skal se ut og med hvilken teologisk begrunnelse. Diakontjenestens forhold til prestetjenesten er også noe av det som har krevd mest avklaring i den embetsteologiske debatten de siste årene, derfor er det heller ikke unaturlig at dette blir særlig fremtredende i avhandlingen.

Utgangspunktet for kirkens tjenestemønster: Tjenesten og fellesskapet

Forut for eller utledet av fellesskapet

Trond Skard Dokka har argumentert for at når trosbekjennelsen uttrykker at «vi tror på én hellig allmenn kirke», er dette noe annet eller noe mer enn det kirkelige konkrete erfarbare fellesskapet. Stephanie Dietrich har også dette som utgangspunkt. Harald Hegstad har mot dette vektlagt at utgangspunktet for samtalen om kirkens tjenestemønster må være at kirken er et konkret og erfarbart fellesskap, som trenger at noen funksjoner fylles. Her fremkommer den tydeligste forskjellen mellom Hegstad på den ene siden og Dokka og Dietrich på den annen side i deres forståelse av kirkefellesskapet, og ikke minst tjenestens plassering i forhold til dette fellesskapet. Hegstad gjør det tydelig at det er fellesskapets behov for en prest som gjør at vi har en prestatjeneste, mens Dokka og Dietrich vil vektlegge at evangeliet skaper prestatjenesten som skaper kirken.

Harald Hegstad har kritisert tolkningen av CA V som forstår embetet som en forutsetning for kirkens tilstedeværelse i verden. Ved å plassere tjenesten forut for kirken, blir forkynneren også prioritert i forhold til kirken. Dette er svært problematisk, hevder Hegstad, som peker på at dette ofte gir utslag i to parallelle diskurser som ikke bruker samme logikk:

«På den ene side utvikler man en ekklesiologi om kirken som fellesskap – en ekklesiologi som i første rekke brukes til å begrunne lekfolkets stilling og medansvar. På den annen side utvikler man en embetsteologi som brukes til å begrunne og innholdsbestemme prestatjenesten og eventuelt andre tjenester. Problemet er at disse to diskursene ofte fungerer relativt uavhengig av hverandre. I mange tilfeller kan det også synes som om embetsteologien får fortrinnsrett når den kommer i konflikt med den mer generelle ekklesiologien.»¹²⁹

Spørsmålet Hegstad reiser er relevant. Det er nødvendig å utvikle en ekklesiologi og en forståelse av tjenestemønsteret som henger godt sammen, både teologisk og praktisk. Etter mitt syn er det likevel grunn til å spørre seg om Hegstads modell er den mest tjenlige løsningen. I tillegg kan en stille spørsmål ved om det er saksvarende å sette opp en slik dikotomi. Har teologien om prestatjenesten hemmet fellesskapets engasjement?

¹²⁹ Hegstad 2009b: 127

Begge perspektivene er nødvendige

Det allmenne prestedømmet trenger at noen har et særskilt ansvar for forkynnelsen og sakramentsforvaltningen. Samtidig trenger kirken forkynnelsen for at mennesker skal komme til tro. Grunnlaget for kirkens tjenestemønster finnes derfor i begge perspektivene som bringes inn. Skjevesland-utvalget pekte på at det ikke trenger å være noen motsetning mellom disse to perspektivene.¹³⁰ Trond Skard Dokka vektlegger dobbeltheten i både det teologiske prinsippet og i den konkrete utformingen til enhver tid. Denne dobbeltheten Skjevesland-utvalget peker på, bør etter mitt syn være et viktig innspill når kirken skal utvikle en forståelse av prestetjenesten. Fordi evangeliet må forkynnes, må menigheten kalle noen til å gjøre dette. Dette kallet kommer både fra menigheten og fra Gud. «Satt på spissen blir derfor forskjellen, prinsipielt sett, mellom alle troendes prestedømme og prekenembetet at det siste har en offentlig og representativ karakter. Man sier gjerne at en ordinert prest derfor står *i* menigheten og *overfor* menigheten.»¹³¹

Hegstad har møtt kritikk for sin vektlegging av det konkrete og erfarbare fellesskapet.¹³² Veien til lukkede fellesskap kan være kortere med en slik forståelse, enn når en tenker større om det kirkelige fellesskapet. Når tjenesten kun plasseres *i* menigheten, begrenser dette tjenestens selvstendighet. Samtidig er det relevant å spørre seg om det i det hele tatt er mulig å se for seg en tjeneste som står utenfor, forut for fellesskapet. Alle er preget av sin kontekst og Skriften tolkes alltid i rammen av en hermeneutisk ramme man vanskelig kommer utenom, enten det er et kirkelig fellesskap eller en utdanningsinstitusjon. Det er et viktig prinsipp som ivaretas med tanken om kallet som kommer både nedenfra og ovenfra. Slik har det vært mulig å skape brytninger i kirken, som gir nye innspill i fellesskap som står i fare for å bli lukket. Nettopp fordi evangeliet ligger utenfor, ivaretas en selvstendighet som sikrer en åpenhet fellesskapet står i fare for å snevre inn.

Embetet er altså på den ene siden en forutsetning for at kirken skal være til, og samtidig en funksjon av menigheten. Det er innstiftet av Gud og henger sammen med misjonsbefalingen og de første apostlenes etablering av kirken. Samtidig er det nettopp menigheten som må kalle noen til å gjøre dette, derfor er kirken også antiklerikalsk. Dette paradokset møtes i embetets

¹³⁰ Kirkerådet 2001: 40

¹³¹ Kirkerådet 2001: 41

¹³² Se for eksempel Johannesen 2010, Haga 2010 og Bunkholt 2010.

sammenheng med rettferdiggjørelsen. Fordi menigheten, hele Guds folk, har fått tilgang på frelsen gjennom Ordet, skal de forvaltes offentlig og tilgjengelig. Embetet og det kirkelige fellesskapet står dermed i et gjensidig avhengighetsforhold.¹³³

Et tradisjonelt skille mellom geistlige og leke

Tradisjonelt har det etablert seg et sterkt skille mellom geistlige og leke, en klerikalisme kirken har forsøkt å bli kvitt. Ved å plassere tjenesten som en forutsetning for det kirkelige fellesskapet, er det grunn til å spørre om ikke det tradisjonelle skillet mellom de som har del i denne tjenesten og de som ikke har det blir enda større. Trond Skard Dokka har vært opptatt av å kombinere et høyt embetssyn med et ydmykt presteideal. Det er en krevende balansegang. Harald Hegstads posisjon med en rent funksjonalistisk forståelse av prestedtjenesten har ikke den samme utfordringen på den måten. Hegstad har samtidig pekt på at tjenestene har en særlig funksjon i menigheten, de ivaretar kirkens oppdrag på en særlig måte. Derfor er det nødvendig å diskutere hvilke stillinger det er naturlig å vigsle til. Når Hegstad likevel sier at tjenestene har en særskilt funksjon, kan en spørre seg om dette er en ny form for et skille mellom geistlige og leke, bare med andre ord. Stephanie Dietrich har vektlagt at fokuset må ligge på at kirken trenger sine tjenester for å kunne være kirke, og at det må utvises forsiktighet mot klerikalisme. Selv om det er ønskelig å ikke lage et tydelig skille mellom geistlige og leke, vigslede og ikke-vigslede, ordinert eller ikke-ordinert, må det likevel være en grunn til at Den norske kirke vigsler eller ordinerer. Kirken må derfor ha en forståelse av tjenestene som noe annerledes sammenlignet med fellesskapet for øvrig. Det er formodentlig mulig å skape en forståelse av tjenesten som noe særegent, uten at menneskene som trer inn i funksjonen og rollen trenger å være særegne. Det institusjonelle aspektet ved tjenesten med ord og sakrament er derfor tjenlig ut fra flere hensyn. Videre kan en spørre seg hvordan skillet mellom geistlig og lek, ordinert eller ikke-ordinert, kommer til uttrykk i dag. Det er ikke nødvendigvis på samme måte som tidligere.

Hegstad har vært opptatt av å legge til rette for alle kirkens medlemmers engasjement i fellesskapet. Han har blitt kritisert for at medlemmene av den norske folkekirken ikke nødvendigvis kjenner seg igjen i et språk med nådegaver og tjenester som naturlig perspektiv på sin relasjon til kirken. Til dette svarer Hegstad at man derfor lett behandler alle som om de

¹³³ Kirkerådet 2001: 99

sto utenfor et kirkelig tjenestefelleskap og at dette ikke er ekklesiologisk tjenlig.¹³⁴ Igjen ligger Hegstads ekklesiologi som grunnlag for denne diskusjonen. Spørsmålet er om dette er en ekklesiologi Den norske kirke ønsker seg. En kan spørre seg om en da risikerer at en stor andel av kirkens medlemmer med sin «institusjonelle» relasjon til kirken ikke omfattes på samme måte. Hegstad peker på en viktig problematikk med klientifisering, men det spørs om alternativet er bedre.

Jeg finner Marit Bunkholts kritikk av Hegstad treffende på dette punktet. Hun leser Hegstads hovedpoeng til å være at «for å unngå kirkemedlemmenes passivisering og klientifisering i møte med de «givende» ansatte, må likeverd understrekes og de forskjellige nådegaver respekteres og gis rom.»¹³⁵ Problemet med denne holdningen, hevder Bunkholt, er at de ansattes faglighet ikke understrekes nok, men viktigst at den ikke gir rom for at en del av kirkemedlemmene får utløp for sine nådegaver andre steder enn i kirken. Bunkholt understreker at det nettopp derfor er nødvendig med tjenestens offentlighet og tilgjengelighet: «Embetet skal sikre de som tar ut nådegavene sine annet steds enn i kirkerommet, en legitim plass i dette rommet når de trenger det.»¹³⁶

Hvem har del i tjenesten? Det kirkelige embete og tjenstedifferensiering

I luthersk sammenheng har en på bakgrunn av det allmenne prestedømme en tanke om at alle kristne kan utføre alle typer oppgaver. At alle kristne *kan* er likevel ikke det samme som at alle *skal*.¹³⁷ Av flere grunner er det innstiftet en særskilt tjeneste med ord og sakrament. I CA omtales dette i en sekundær overskrift som *det kirkelige embetet*. Tidligere var det bare prestatjenesten som kirken ordinerte til. Bispetjenesten så en som en variant av prestatjenesten med andre oppgaver og funksjoner. Når diskusjonen om tjenstedifferensieringen kom på 1960-tallet, aktualiserte det flere spørsmål. Når en skiller undervisningstjenesten og diakontjenesten ut i egne vigslede stillinger, er det minst to mulige måter å forstå det på. På den ene siden kan en tenke seg at en del av det kirkelige embetet, oppdraget som ble gitt i misjonsbefalingen, outsources til det kirkelige fellesskapet, til lekfolket. En annen tolkningsmulighet er at det kirkelige embetet ikke beskriver hele kirkens oppdrag, men to

¹³⁴ Hegstad 2000: 40

¹³⁵ Bunkholt 2010: 19

¹³⁶ Bunkholt 2010: 19

¹³⁷ Kirkerådet 2001: 90

konkrete funksjoner, forkynnelse i verbal forstand og sakramentsforvaltning.¹³⁸ Spørsmålet er om CA V omtaler prestedtjenestens konkrete oppgaver, eller står i sammenheng med kirkens oppdrag gitt i misjonsbefalingen?

Hegstad kritiserer en forståelse av det kirkelige embetet som en abstrakt størrelse, når CA V i realiteten omtaler helt konkrete oppgaver. Likevel er Hegstads program først og fremst knyttet til kritikk av startpunktet for samtalen: «Den viktigste innvending mot en slik tenkning handler imidlertid om selve utgangspunktet, nemlig at det bare finnes ett enkelt embete i kirken». Selv om CA omtaler to konkrete oppgaver som historisk sett har vært tillagt presten, begrenser ikke dette kirken når den ser behovet for flere tjenester som ivaretar kirkens oppdrag på en særlig måte.¹³⁹

En viktig avklaring i denne sammenheng er om kirken skal forstå *ministerium ecclesiasticum* som det samme som prestedtjenesten i sin konkrete form, eller som en beskrivelse av et større teologisk prinsipp. Slik jeg leser Trond Skard Dokka vil han hevde at embetet er en enhet av to aspekter. Han sammenligner dobbeltheten med dåpen. Kirken tror at når et menneske døpes, unge eller voksne, så gjøres det med visshet om at det på et eller annet vis er kvalitativt det samme som kirken har gjort i 2000 år. På den måten er det en prinsipiell størrelse som ikke helt kan begripes eller beskrives. Samtidig møtes dåp kun i sin konkrete form, enten det er ved overøsing eller full neddykking. Dette paradokset mener Trond Skard Dokka også kan brukes om prestedtjenesten og *ministerium ecclesiasticum*. På den ene siden tror kirken at det er noe substansielt felles med det kirken har ordinert til i 2000 år. Samtidig møtes prestedtjenesten kun i det konkrete uttrykk, som ser ulikt ut til ulike tider. Harald Hegstad har kritisert en tilnærming som ser prestedtjenesten i et slikt perspektiv: “Det er simpelthen ikke nødvendig å operere med uhistoriske konstruksjoner som går ut fra at en prest har vært det samme til alle tider”.¹⁴⁰ Det er riktig at prestedtjenestens konkrete uttrykk har variert gjennom alle tider, men det er mulig å stille spørsmål ved om Hegstads avfeining undervurderer det institusjonelle aspektet ved at mennesker har kommet til kirken gjennom generasjoner og møtt en representant for institusjonen kirken. Prestens symboliserende funksjon bidrar til å løfte frem sakramentenes tradisjon. Det er tradisjoner knyttet til det å møte en representant for

¹³⁸ Kirkerådet 2001: 99

¹³⁹ Hegstad 2009: 132-133

¹⁴⁰ Hegstad 2009a: 37

kirken som forvalter de tradisjonsrike sakramentene, som kirken til syvende og sist tenker at er det samme som de var for 2000 år siden, selv om uttrykket forandrer seg. Det samme gjelder prestens symboliserende funksjon.

Å meddele evangeliet kan gjøres i mange former. Fra prekestolen, orgelkrakken eller som samaritan. Sammen med forkynnelsen hører sakramentene, de belyser hverandre gjensidig. Av ordningsmessige grunner er det derfor hensiktsmessig at noen har et særlig oppdrag med å sikre dette. Det kan i og for seg hvem som helst gjøre, men ordinasjonen må gi grunnlag til en tjeneste som sikrer allmennheten tilgjengelighet til evangeliet og sakramentene.

Stephanie Dietrich er etter mitt syn den som i størst grad løfter frem den endrede diakoniforståelsens relasjon til evangelieformidlingen. Fordi diakoni er evangeliet i handling er diakontjenesten aktivt en del av evangelieformidlingen. Evangelieformidling og sakramentsforvaltning er uløselig knyttet sammen, derfor er det også naturlig å tenke diakontjenesten som en del av tjenesten med ord og sakrament. Dietrich har vært opptatt av å vektlegge at vi skal passe oss for at det ikke blir en rettighetsdiskusjon om hvem som er innenfor eller utenfor embetet. Men hvis en forstår embetet som beskrivelsen av kirkens oppdrag er det selvfølgelig viktig hvordan vi forstår dette. Det henger ikke bare sammen med anerkjennelsen av diakontjenestens profesjon, men til syvende og sist hvordan vi fremstår som en troverdig tjenende kirke.

Det treleddete embete

I økumenisk sammenheng er tanken om et tredelt eller treleddet embete kjent, men har ulik teologisk begrunnelse, tolkninger og uttrykksformer. I norsk sammenheng er Stephanie Dietrich en av de som tydeligst har tatt til orde for at også Den norske kirke ville være tjent med en treleddet forståelse av embetet. Det er minst to ulike forståelser når en snakker om det treleddete eller tredelte embetet. Noen hevder at det finnes *flere* embeter/tjenester, for eksempel tre. Andre hevder at det finnes *ett* embete eller *én* tjeneste, omtalt i CA, som kan ha en eller flere dimensjoner. Dietrich har, slik jeg leser henne, en forståelse av diakontjenesten som en del av det ene kirkelige embete omtalt i CA. Andre har tatt til orde for en forståelse av flere selvstendige embeter, men dette ligger nærmere Hegstads syn, slik jeg forstår det. Dette

henger også sammen med hvordan man forstår tjenestens plassering i relasjon til fellesskapet, jf. tidligere.

Endret diakoniforståelse

Stephanie Dietrich har argumentert for at en må kunne se diakontjenesten som en del av *ministerium ecclesiasticum* når en forstår diakoni som evangeliet i handling. Diakonien er konstitutiv for evangeliet, heller enn konsekutiv. Denne posisjonen bevarer ideen om at det finnes kun ett embete, et syn som tradisjonelt har stått sterkt i luthersk tradisjon. Samtidig kommer embetet til uttrykk på ulike måter: Bispetjenesten ivaretar tilsynsaspektet på en særlig måte, som sikrer det allmenne prestedømmet og det kirkelige fellesskapets offentlighet i særlig grad. På den måten blir ikke kirken et fellesskap lukket i seg selv. Prestetjenesten ivaretar den verbale forkynnelsen og sakramentsforvaltningen, mens diakontjenesten er på en særlig måte bindeleddet mellom kirken og verden. Alle tjenestene står likevel samlet under det ene kirkelige embete. Slik sett er dette en variant av posisjonen om det ene kirkelige embete, men hvor diakontjenesten tydelig plasseres inn under *ministerium ecclesiasticum*.

Hvis en skal tenke seg et treleddet embete som henter sin begrunnelse fra CA V, må det også være naturlig å tenke seg at sakramentsforvaltningen hører med til alle uttrykksformene for embetet. Det er også slik jeg leser Stephanie Dietrich. En slik fordeling av ulike arbeidsoppgaver er heller ikke ukjent i Den norske kirke. Sokneprester, kapellaner, spesialprester eller biskoper for den saks skyld er eksempler på at arbeidsoppgaver har vært fordelt ulikt innad i samme kirkelige embete.¹⁴¹

Etter Hegstads syn er det treleddete embetet verken en god teologisk eller praktisk løsning på spørsmålet om organisering av tjenestemønsteret i Den norske kirke. Han peker på at en slik modell ikke er belagt i NT, og at forståelsen av et treleddet embete har forandret seg ut fra ulike historiske kontekster. Det er derfor ikke spesielt historisk eller teologisk hensiktsmessig å gå for en slik løsning.¹⁴² Der noen har pekt på at den endrede diakoniforståelsen må få utslag i forståelsen av diakontjenesten, er ikke Hegstad nødvendigvis uenig i prinsippet, men i konsekvensen. Hegstad peker på at det diakonale perspektivet skal gjennomsyre kirkens liv.

¹⁴¹ Kirkerådet 2001a: 100

¹⁴² Hegstad 2009b: 134

Bare slik kan kirken være tro mot evangeliet¹⁴³. Det diakonale perspektivet er altså svært sentralt også for Hegstad, men etter hans syn gir ikke det treleddete embetet et hensiktsmessig svar på det diakonale oppdraget.

To ulike spor

Skjevesland-utredningen uttalte at det var to hovedspor en kunne følge når en skulle finne diakontjenestens tilrettelegging. Enten kan en tenke diakontjenesten som en del av *ministerium ecclesiasticum*, eller som en del av alle kristnes ansvar for diakoni.¹⁴⁴ Dette er et spørsmål som i utgangspunktet kan kritiseres for å ha feil perspektiv, fordi en kan spørre seg om det samme med verbal forkynnelse. Er forkynnelse tjenestens oppdrag eller menighetens oppdrag på bakgrunn av misjonsbefalingen? Svaret er selvfølgelig begge deler. Det samme kan en si om diakontjenesten. Når Den norske kirke har uttalt at den ser diakoni som en konstituerende del av det å være kirke, at det er evangeliet i handling, er det naturlig at dette også får konsekvenser for hvordan kirken tenker om diakontjenestens plassering i relasjon til kirkens oppdrag. Hvis en tolker CA V som en beskrivelse av kirkens oppdrag, vil det være naturlig å plassere tjenesten innenfor. Hvis en leser CA V som en beskrivelse av prestatjenesten slik den kom til uttrykk på 1500-tallet, er det naturlig å tenke annerledes om diakontjenestens plassering.

Stephanie Dietrich er ikke opptatt av embetet i seg selv, men hun har pekt på at det treleddete embetet kan være en tjenlig måte å utforme Den norske kirkes tjenestemønster på, av praktiske og økumeniske hensyn, som også står seg godt teologisk. Diakoniforståelsen har endret seg, ikke bare i dens plassering i kirken, men også i vektleggingen av omsorgsaspektet. Mens en tidligere la større vekt på diakoni som kirkens omsorg overfor nesten, er det i dag en større vektlegging av diakoni som strukturelt arbeid i kamp for rettferdighet, og at det er et bindeledd mellom kirken og verden. Til dette kan en spørre hva som da blir diakonens faglighet og særlige kompetanse. Dietrich fremhever at diakontjenestens særlige kompetanse ligger i kombinasjonen av en faglig profesjon og den kirkelige utdanning gjennom master i diakoni. Slik sett er det ikke lenger nødvendig med helsefaglig bakgrunn. Dette er kanskje det punktet ved den treleddete forståelsen av embetet som kan være vanskeligst å forstå. Som

¹⁴³ Hegstad 2009b: 82

¹⁴⁴ Kirkerådet 2001a: 102

karitativt diakonat er det ikke vanskelig å se at det er evangeliet i handling. Når kompetansekravet for mastergrad ikke er knyttet til medmenneskelig omsorg, men en faglig profesjon i kombinasjon med master i diakoni, kan det være vanskeligere å identifisere diakontjenestens egenart og dens relasjon til å være evangeliet i handling. Samtidig med at kirken har en endret forståelse av forholdet mellom diakoni og evangelium har det samtidig skjedd en endret forståelse av diakontjenesten. En ting er om helsefaglige og sosialfaglige profesjoner går inn i master i diakoni, men når det nå åpnes for andre typer profesjoner som inngang, er dette noe som i større grad burde vært diskutert.

En bred forståelse av forkynnelse

Den norske kirke har de siste årene fått en bredere forståelse av hvordan forkynnelse foregår. Den lutherske tradisjons vektlegging av Ordet alene er sentral, men må nyanseres gjennom å peke på hermeneutiske rammer og at Ordet kan forkynnes på ulike måter. Den norske kirke har derfor beveget seg i retning av å få et sterkere fokus på diakoni som evangeliet i handling. Trond Skard Dokka har understreket nødvendigheten av et økt fokus på diakoni og prioritering av diakonstillinger. Samtidig lener han seg mot en forståelse av diakoni som konsekutiv, altså noe som er en frukt av evangeliet heller enn konstituerende for det. Diskusjonen om forkynnelse foregår verbalt, på andre måter eller i en kombinasjon, er et emne som hadde fortjent en egen avhandling. Samtidig er spørsmålet sentralt, fordi det sier noe om hva som er kirkens oppdrag og hvordan det oppfylles. Det er ikke alle som bruker ord til å kommunisere, og samtidig er det vanskelig å se for seg at en ikke skal plassere handlingene innenfor tydende rammer. Bispemøtet pekte i sin 2010-uttalelse at det gir lite mening å skulle bestemme diakontjenestens egenart ut fra CA V, når CA snakker om to konkrete oppgaver som det har vært historisk vanlig å ha. Hvis en derimot forstår CA V som en beskrivelse av hva som må til for at kirken skal kunne eksistere, er bildet annerledes. Hvis kirkens eksistens er avhengig av at ordet forkynnes og sakramentene forvaltes, er det hensiktsmessig å plassere diakontjenesten innenfor CAs beskrivelse av ord og sakrament.

Tjenesteteologi

1 Kor 12 som forståelsesramme

Skjevesland-utredningen trakk frem 1 Kor 12 som mulig ekklesiologisk forståelsesramme for

utviklingen av tjenestemønsteret¹⁴⁵. Utredningen understreker at tjenestene i NT ikke ble samlet til ett embete, men at tjenestene stod side om side. De trekker frem fem aspekter ved teksten som de mener er verd å ta med seg videre: Gavene og tjenestene er differensierte, spesifikke, bundet sammen i DHÅs enhet og gjensidig avhengige. Samtidig legger ikke utredningen skjul på at de mener at «de forkynnende gaver har en prioritert posisjon, noe et studium av de relevante tekster viser».¹⁴⁶

Harald Hegstad har utviklet tankegangen om 1 Kor 12 som ekklesiologisk bakteppe i større grad, og har hatt stor innflytelse på hvordan Den norske kirkes syn på dette spørsmålet har utviklet seg. Bispemøtets uttalelse fra 2010 har Bispemøtet som avsender, og samtidig er det mulig å se Hegstad og BM 03/10 som delvis innenfor samme diskurs. Noe av kritikken som kom etter 2010-uttalelsen er derfor relevant å ta inn her, også fordi Hegstad gikk ut etterpå og forsvarte uttalelsen. Nordstokke kritiserte Bispemøtets uttalelse for å være uklare når de språklig sett vil endre begrepet fra embete til tjeneste. «...[D]et virker som om hensikten med dette grepet er å sørge for at diakonen betraktes utenfor det embetet som ikke lenger skal benevnes som embete, men som gjør at prestetjenesten er unik i forhold til andre tjenester».¹⁴⁷ Til dette svarer Askeland og Hegstad at en kan stille samme spørsmål til det treleddete embetet. Det er et berettiget motspørsmål, men det svarer likevel ikke på problemstillingen Nordstokke reiser. En løsning som foreslår en treleddet embetsforståelse vil en finne i mange varianter, blant annet dem som vil definere kateketer som undervisningsprester og kantorer som musikkdiakoner. I en slik forståelse vil ikke Askeland og Hegstads spørsmål være treffende. I alle tilfeller svarer de ikke på spørsmålet Nordstokke stiller: Er oversettelsen bare en ny embetsteologi i forkledning, hvor prestetjenesten forstås som en unik tjeneste?

Harald Hegstad er etter mitt syn den av de tre figurantene som i størst grad fremhever tjenestenes selvstendige teologiske forankring. Det gir liten mening å skulle definere diakontjenesten inn i CAs omtale av prestetjenesten, når diakontjenesten står på solid teologisk grunnlag. Dette understreker tjenestenes egenart på en hensiktsmessig måte. Dette er likevel med det premiss at CA V omtaler prestetjenesten i dens konkrete form, og ikke det teologiske prinsippet om kirkens oppdrag.

¹⁴⁵Kirkerådet 2001a: 94

¹⁴⁶ Kirkerådet 2001a: 94

¹⁴⁷ Nordstokke 2010

Noen tjenester er mer grunnleggende enn andre

Selv om Harald Hegstad i stor grad vektlegger tjenestefellesskapet og hvordan kirkens medlemmer utfyller hverandre på gode måter, legger han samtidig ikke skjul på at noen tjenester er mer grunnleggende enn andre. «Det eneste kirken ikke kan greie seg uten er evangeliet og at noen forkynner det».¹⁴⁸ Er det her antydninger til en beskrivelse av tjenestens forutsettende karakter, slik logikken er innenfor den embetsteologiske diskurs?

Hegstad legger ikke skjul på at det er visse tjenester som er mer grunnleggende enn andre. Det synes her som om Hegstad snakker med to ulike logikker. På den ene siden legger han frem en tjenesteteologi hvor en verdsetter mangfoldet. På den annen side er Hegstad tydelig på at prestatjenesten er en svært grunnleggende funksjon. Det handler om prestens teologiske kompetanse og forkynneransvar. Det gjør at Hegstad også ser for seg presten som naturlig leder også for de andre vigslede stillingene. Spørsmålet er om dette ikke er en ny embetsteologi i ny språkdrakt, mer lukket enn tidligere? Etter mitt syn greier ikke Hegstad å unngå det han selv kritiserer. Han ender likevel opp med å bevege seg mellom to diskurser, som ikke bruker samme logikk. Forskjellen fra posisjonen Hegstad kritiserer, ligger likevel i prioriteringen av hvilke perspektiver som skal få forrang. Mens Hegstad har kritisert embetsteologien for å komme først, har Hegstad ekklesiologien som startpunkt. På den måten får Hegstads posisjon en annen vektlegging, som etter mitt syn bærer med seg både fordeler og ulemper. Vektleggingen av kirken som konkret fellesskap med mangfold av tjenester åpner en rekke rom: Samhandlingen og ansvarliggjøringen av medlemmene blir tydeligere. Samtidig er det flere krevende aspekter ved Hegstads tjenesteteologi; særlig hans posisjon til fellesskapets ansvar for engasjement.

Det er et spørsmål om Hegstad til en viss grad beholder den gamle embetsforståelsen med et tydelig skille mellom presten og de andre, men kler den i nye ord som er lettere for flere å akseptere. Det er tydelig at Hegstad har en funksjonell forståelse av prestatjenesten, og derfor er det vanskelig å anklage ham for å være for opptatt av prestens plassering i forhold til fellesskapet. Hegstad har fått kritikk for å viske ut prestens egenart, men for meg fremstår det heller motsatt. Ved å ikke se de andre tjenestene som en del av tjenesten med ord og

¹⁴⁸ Hegstad 2009b: 142

sakrament, understreker Hegstad at presten har en særlig funksjon sammenlignet med de andre tjenestene. I relasjon til sin menighet blir presten derfor ikke noe mer enn en funksjon, men samtidig blir den en så grunnleggende funksjon at den blir den mest nødvendige. Dette fremstår som et paradoks. At Hegstad her får kritikk fra begge hold, både de som mener at prestens egenart viskes ut, og de som mener at presten får en særstilling, kan tyde på at Hegstad treffer godt. Samtidig kan det være uttrykk for en språklig tvetydighet hos Hegstad.

Tjenesteteologien vektlegger medlemmenes bidrag til fellesskapet. I luthersk tradisjon har det vært en sentral tanke at kristne tjener Gud på ulike måter enten det er ved kirkelig tjeneste eller verdslige stillinger. Dette er som vist tidligere noe av Marit Bunkholts tydeligste kritikk mot tjenesteteologien. Harald Hegstad har vært kritisk til en passivisering av kirkemedlemmene med bakgrunn i ønsket om å inkludere flest mulig. Samtidig får man ved hans vektlegging av kirkemedlemmenes ansvarliggjøring om tjenester i fellesskapet en annen fare. Mange av kirkemedlemmenes nådegaver får ikke sitt uttrykk i det kirkelige fellesskapet, men andre steder. Nettopp derfor er det så viktig at det finnes en tjenestelinje i Den norske kirke som ivaretar offentligheten og tilgjengeligheten for alle, slik at de som ikke gjør seg bruk av kirkerommet så ofte har anledning til å komme dit på lik linje når de en gang trenger det.¹⁴⁹

Økumeniske perspektiver

Stephanie Dietrich har kritisert tjenesteteologien for å være for lite økumenisk. Det er etter mitt syn en berettiget kritikk, men Hegstad svarer likevel godt. De økumeniske avtaler forplikter kirken til å se på hvordan dens organisering av kirkens tjenestemønster kan fungere i en økumenisk setting. Til dette svarer Hegstad at andre strukturer ikke nødvendigvis er noe mer økumenisk, og at en ut fra en tjenesteteologi i større grad kan sammenligne tjenestene én og én, heller enn å se de som en enhet. Det er nødvendig å ta økumeniske samtaler med som et viktig perspektiv når kirken skal utvikle sitt tjenestemønster. Samtidig er det ikke en selvfølge hvilke praktiske konsekvenser det skal få.

¹⁴⁹ Bunkholt 2010

Fremtidig kirkeordning

Innledning

Så langt har hovedvekten vært på teologisk forståelse av kirkens tjenestemønster. Teologi og praksis henger sammen, og teologi om tjenestemønsteret gir utslag for praktiske ordninger. De tre professorenes posisjoner gir i seg selv ingen svar på hvordan den fremtidige kirkeordningen bør se ut. Likevel tegner deres teologiske bilde noen linjer det er naturlig å følge inn i kirkeordningen. Dette ble de også utfordret på i intervjuet.

Arbeidsgiverorganisering:

Tidligere har Kirkemøtet uttalt at de ønsker at alle ansatte lokalt skal ha samme arbeidsledelse.¹⁵⁰ Spørsmålet om *lokal ledelse* er derfor svært relevant å komme inn på. Harald Hegstad er den av professorene som tydeligst har tatt til orde for at presten skal være lokal leder. Trond Skard Dokka og Stephanie Dietrich er mer opptatt av at det må være kompetanse som styrer hvem som skal være leder lokalt, og at dette ikke nødvendigvis er presten. Kirkemøtet vedtok i sak KM 08/16 Veivalg for fremtidig kirkeordning at «Soknepresten kan, men må ikke, være daglig leder med et administrativt ansvar. Daglig leder bør ha en kirkefaglig kompetanse». Spørsmålet om ledelse er komplekst og verken ønskelig eller mulig å gi et enkelt svar på. Det er ulike forståelser av ledelse, og hva «administrativt ansvar» innebærer. Om det ut fra vedtaket er tenkt at også kirkeverger bør ha kirkefaglig kompetanse, og hva denne i så tilfelle skal innebære, er heller ikke klart. Man kan hevde at å understreke prestens naturlige lederposisjon er med på å understreke prestens unike rolle sammenlignet med de andre vigslede stillingene, og tydeliggjøre skillet mellom prest og ikke-prest. Dokkas og Dietrichs posisjon vektlegger i større grad kompetanse og egnethet som de viktigste perspektivene på hvem som skal være lokal leder. En kan spørre seg om det ikke er noe paradoksalt i Hegstads vektlegging av menigheten som utgangspunkt for prestens oppdrag, og samtidig prestens naturlige lederansvar i menigheten.

Biskopenes rolle – tilsyn og ledelse

I veivalg-vedtaket fra 2016 vedtok Kirkemøtet at «biskopenes uavhengighet i den kirkelige strukturen skal sikres».¹⁵¹ Hvilke kirkepolitiske hensyn som ligger bak denne formuleringen

¹⁵⁰ Kirkerådet 2016: Sak KM 08/16

¹⁵¹ Kirkerådet 2016: Sak KM 08/16

kommer ikke videre frem. Det er ikke utenkelig at en her ser for seg noe av det som avhandlingen tidligere har berørt, med en uavhengig læremessig tilnærming til de kirkelige strukturene. På den måten kan bispetjenesten ivareta helhetlige hensyn, som gjør at kirkens enhet ivaretas.

Spørsmålet om biskopenes rolle krever en egen utredning, men jeg vil trekke frem noen relevante spørsmål. Kan en for eksempel se for seg en organisering av kirken hvor bispetjenesten kan rekrutteres fra alle de vigslende stillingene, diakon, prest, kateket eller kantor? Dokka, Dietrich og Hegstad svarer ulikt på spørsmålet. Harald Hegstad understreker at det kommer an på forståelsen av bispetjenesten, men at han ut fra sin tjenesteteologi har en tanke om at bispetjenesten er en selvstendig tjeneste, som prinsipielt sett hvem som helst kan ha. Samtidig er Hegstad opptatt av at biskopene skal ha teologisk kompetanse, som det i dag først og fremst er prestene som innehar. Dietrich tenker mer tradisjonelt om bispetjenesten, at den er en videreføring av prestedtjenesten, og at det dermed er unaturlig at diakoner blir biskoper. Samtidig mener hun diakontjenesten skal stå under biskopens tilsyn i kraft av å være vigslet. Det er grunn til å stille spørsmål ved Stephanie Dietrichs svar på diakonens mulighet for å vigsles til biskop. Hvis diakontjenesten først regnes som en del av *ministerium ecclesiasticum* kan jeg ikke forstå noe annet enn at det også bør være mulig å vigsle vedkommende til biskop. Jeg undres over hennes respons, og lurer på om hun her beveger seg over i en mer tradisjonell embetsteologisk diskurs. Det virker å være en inkonsistens i diakonens oppdrag, som på den ene siden skal være bindeledd mellom kirke og verden, og samtidig en del av tjenesten med ord og sakrament i det å formidle evangeliet. Denne eventuelle inkonsistensen peker på noe av kompleksiteten ved spørsmålet.

Tjenestens nødvendighet

Det kan være ubehagelig å stille seg spørsmålet om noen tjenester er mer nødvendige enn andre. Slike spørsmål kan fort rette fokuset over på profesjonskamp. Samtidig er det hensiktsmessig av to grunner. For det første er det nyttig for å spisse teologien og sette ord på hvilke praktiske konsekvenser teologien får. For det andre er det ikke utenkelig at Den norske kirke senere vil få strammere økonomiske rammer. At kirken har våget å stille spørsmålene om hvilke tjenester den *må* ha for å ivareta kirkens oppdrag er derfor hensiktsmessig.

Når diakoniforståelsen endres, må dette også gi utslag i prioriteringen av stillinger, hevder Dietrich. Samtidig er det også hos Dietrich antydninger til en forståelse av prestedtjenesten som grunnleggende for at kirken skal eksistere. Trond Skard Dokka har også tatt til orde for en større prioritering av diakonstillinger, og strekker seg så langt som å si at han gjerne ser at det er like mange eller flere diakonstillinger enn prestedstillinger. Harald Hegstad har derimot tatt til orde for at diakoniperspektivet må være til stede, men at dette ikke nødvendigvis må ivaretas med stillinger. I stedet kan en like gjerne ivareta dette perspektivet gjennom diakoniutvalg og frivillig tjeneste. Den endrede diakoniforståelsen blir, slik jeg leser Hegstad, derfor mer et teologisk perspektiv som skal gjennomsyre hele kirkens arbeid heller enn faktisk prioritering i stillinger.

Harald Hegstad er den av professorene som tydeligst har hevdet at presten er den mest grunnleggende funksjonen i tjenestemønsteret. Dette finner jeg paradoksalt, fordi han har blitt beskyldt for å viske ut prestens egenart ved å fremholde mangfoldet. Etter mitt syn er ikke den kritikken berettiget; tvert imot leser jeg Hegstad som svært tydelig på at prestedtjenesten er helt grunnleggende for fellesskapet sammenlignet med andre tjenester. Prestedtjenesten har ikke forutsettende karakter, men bør være prioritert når det først skal ansettes noen. Den endrede diakoniforståelsen bør derfor få to utslag: For det første må de vigslede stillingene og alle andre kirkelige arbeidere i enda større grad tenke en diakonal grunnholdning som perspektiv på alt kirken foretar seg. For det andre må flere kirkelige stillinger bli viet til diakonalt arbeid på ulike måter.

Sakramentsforvaltning

Sakramentsforvaltning har vært tillagt prestedtjenesten av ordensmessige grunner. Stephanie Dietrich har argumentert for at kirken må passe seg slik at sakramentsforvaltningen ikke blir en rettighetsdiskusjon, men en tjeneste man går inn i. Hegstad har også trukket frem dette.¹⁵² Når jeg likevel tar opp spørsmålet knyttet til drøfting rundt fremtidig kirkeordning, er det fordi jeg mener dette fungerer klargjørende.

¹⁵² Hegstad 2015

Kirkerådet vedtok i 2015 retningslinjer for diakonen og kateketens gudstjenestelige funksjoner.¹⁵³ Her fremgår det at kateket og diakon i kraft av sin vigsling er autoriserte nattverdsmedhjelpere, og at biskopen *i særlige tilfeller* kan gi diakonen eller kateketen fullmakt til å forvalte sakramentene hvis det er i rammen av kirkens diakontjeneste eller undervisningstjeneste. Stephanie Dietrich har pekt på uklarheten denne bestemmelsen fører med seg, når biskopene definerer *særlige tilfeller* på ulike måter, og muligheten for sakramentsforvaltningen begrunnes ulikt teologisk. Denne uklarheten kan også sees i sammenheng med den intenderte tvetydigheten som kom med vigslingsritualene på 1990-tallet. Denne utydigheten kan ha gitt uklare rammer, som har gitt grobunn for diskusjonene siden.

Harald Hegstad har i Luthersk kirketidende 2/2015 drøftet spørsmålet om kateketenes adgang til sakramentsforvaltning. Hegstad peker på at en kan se for seg en «permanent fullmakt» til sakramentsforvaltning, ikke som en del av vigslingen, men som en ordning kirken har laget.¹⁵⁴

Oppsummering

Drøftingen har vist at problemstilling er et komplekst saksfelt, som berører en rekke spørsmål. De tre figurantene står i noen felles tradisjoner og diskurser, og samtidig befinner de seg noen ganger i forskjellige samtaler, ulike diskurser. Av og til svarer de dermed på ulike spørsmål, eller har ulike «program». Når figurantene i tillegg noen ganger forhandler mellom, eller beveger seg mellom, ulike diskurser, gjør det saksfeltet videre komplekst. Når de beveger seg mellom de ulike diskursene er det etter mitt syn ikke nødvendigvis som et resultat av indre uenighet med seg selv, men fordi de da er inne i en annen samtale som bruker en annen logikk.

¹⁵³ Kirkerådet 2015: Sak KR 59/15

¹⁵⁴ Hegstad 2015

Kapittel 8 Mitt bidrag

Innledning

Spørsmålet om hvordan vi skal forstå kirkens tjenester er komplekst og berører mange ulike tematikker. Jeg tror ikke det er mulig å utvikle en teologi som klarer å ivareta alle hensyn på en god måte. Når jeg nå forsøker å lande på en teologisk forståelse av hvordan kirkens tjenestemønster bør kunne forstås, er det med stor ydmykhet for at det finnes andre like gode tilnærminger til spørsmålet. Jeg mener likevel at vi bør strebe etter den forståelsen som i størst mulig grad klarer å forene de ulike hensyn. Det er etter mitt syn nødvendig også å finne balansen mellom på den ene siden så å si å velge en diskurs, og deretter følge den, og på den andre siden forsøke å se om de ulike diskursene kan forenes på noen måte. Viktigst tror jeg det er å være bevisst på diskursene vi opererer innenfor og forhandler mellom.

Det er hensiktsmessig å tenke om kirkens tjenester som noe mer enn funksjoner som skal fylles. Slik sikres evangeliet tilgjengelighet og offentlighet. Slik jeg ser det beskriver også CA V hva som er kirkens kjerneoppdrag: Å samles om evangeliet og sakramentene. Når Stephanie Dietrich argumenterer for at diakontjenesten bør kunne forstås som en del av tjenesten med ord og sakrament, syns jeg dette på en god måte utvider forståelsen av hvordan evangeliet formidles. Samtidig er det naturlig å tenke seg at også de andre vigslede stillingene kan sies å formidle evangeliet på en særlig måte. Jeg ser derfor flere rom som åpnes ved en flerdimensjonal forståelse av CA V, hvor en tenker seg alle de fire vigslede stillingene (prest, diakon, kateket, kantor) som ordinert til tjenesten med ord og sakrament.

Hvilke kriterier må ligge til grunn

Etter mitt syn er det viktigste spørsmålet en må stille seg når en skal utarbeide en forståelse av kirkens tjenestemønster om det tjener evangeliet. At evangeliet formidles er kirkens kjerneoppdrag, og dette er uløselig knyttet sammen med sakramentene som noe som gjensidig kaster lys over hverandre. Evangeliet formidles på mange måter, og samtiden etterspør ulike former for forkynnelse. At vi derfor har faggrupper som innehar særskilt kompetanse på ulike områder er styrkende for evangelieformidlingen. Alle kristne er kalt til å formidle evangeliet, men kirken trenger at noen har dette som sin særlige oppgave.

Et annet viktig spørsmål en må stille er om den teologiske tilrettelegging klarer å gi en helhetlig forståelse av kirkens tjenestemønster, og samtidig gi identitet til hver enkelt medarbeider. Med en flerdimensjonal forståelse av CA vil en åpne for både enhet og egenart.

Strukturene for kirkens tjenestemønster bør stå på godt teologisk grunnlag, gi identitet til tjenestene, og samtidig legge til rette for samhandling på tvers av profesjoner. Det er en krevende øvelse å utarbeide teologi om kirkens tjenestemønster. Kanskje skaper diskursene språklige logikker som gjør at uenigheten egentlig er større teoretisk enn praktisk. Når det etter mitt syn er naturlig å snakke om en flerdimensjonal forståelse av CA er dette kanskje ikke så ulikt Hegstads vektlegging av et mangfold av tjenester innenfor samme oppdrag. Samtidig er det klare forskjeller i måten Hegstad og jeg forholder oss til CA V på, hvor jeg i større grad finner Dokka og Dietrichs perspektiver hensiktsmessige.

Kirkens tjenester: Både forutsetning og funksjon

Kirkens vigslede tjenester har en dobbelthet ved seg, slik både Dokka og Dietrich har trukket frem. De er en forutsetning for at kirken fremdeles kan være én hellig, allmenn kirke. Samtidig er de funksjoner som kirken trenger at blir fylt. Denne dobbeltheten i forståelsen av kirkens tjenester tror jeg er hensiktsmessig for å forstå kirkens tjenestemønster, enten den er organisert som én, tre eller ti ulike tjenester.

Naturligvis er det ikke alle tjenester som har forutsettende karakter; en administrativ kontorsekretær er hensiktsmessig for å ivareta orden og struktur, men er ikke nødvendigvis en forutsetning for kirkens tilstedeværelse i verden og at kirken fremdeles er én hellig, allmenn kirke. De tjenestene som har forutsettende karakter for kirkens tilstedeværelse og vesen, tror jeg er hensiktsmessig at det vigsles til. Ikke som et status-symbol for den vigslede, men som en forpliktelse. Ved å understreke tjenestens forpliktelse fremfor dens status vil kirken også lettere komme til rette med det tradisjonelle skillet som har vært mellom geistlige og ikke-geistlige.

En kan spørre seg om alle de fire tjenestene det vigsles til i Den norske kirke i dag har forutsettende karakter. Etter mitt syn har tjenesten med ord og sakrament forutsettende karakter, og alle de fire vigslede stillingene er med på å forkynne evangeliet på en særskilt

måte, og kunne derfor også gjerne blitt overlatt tjenesten med å forvalte sakramentene. Særlig diakontjenesten og enda mer kantortjenesten forkynner evangeliet på måter som tidligere ikke har vært vektlagt. Mange finner sitt trosuttrykk gjennom musikk og relasjonell medmenneskelighet, slik skapes tro på måter som tidligere har blitt neglisjert ved en mer kognitiv forståelse av meddelelsen av evangeliet. Det har vært stor diskusjon om kantorene skulle vigsles i det hele tatt, og som har blitt eksplisitt uttalt at er utenfor *ministerium ecclesiasticum*. Etter mitt syn er det mer nærliggende å tenke at hvis vi først ønsker å vigsle til kantortjeneste, er det med en forståelse av at kantorene driver evangelieformidling på en særskilt måte, og at det derfor kan knyttes til sakramentsforvaltningen. Salmeboka har vært en viktig fortolkningsnøkkel til evangeliet, og kirkemusikken er således en viktig del av evangelieformidlingen. Å finne nye former å nå ut med evangeliet på, er noe kirken alltid må strebe etter.

En bredere forståelse av CA V

En kan spørre seg om min forståelse forsøker å plassere de fire vigslede stillingene inn i et historisk mønster fra 1500-tallet, når en i stedet kan finne selvstendig teologisk grunnlag for hver av de vigslede stillingene, uten å tenke dette i relasjon til CA V. Confessio Augustana er skrevet inn i en spesiell kontekst i en spesiell tid. Når jeg likevel lander på at jeg mener CA V bør kunne fortolkes i en videre sammenheng, handler det om hvordan den har blitt brukt historisk, og fremdeles blir brukt til å legitimere prestens unike plassering i relasjon til de andre tjenestene. Jeg ser det som hensiktsmessig å tenke at CA V i tillegg til å beskrive to konkrete oppgaver som var viktige på 1500-tallet, også sier noe vesentlig om kirkens oppdrag og forutsetningen for at kirken skal kunne være kirke. Da åpnes rommet for å tenke at forkynnelse skjer på mange måter og gjennom ulike uttrykk. For noen er det trosskapende å høre orgelspill i et kirkerom. For andre er det gjennom å se nestekjærligheten mellom mennesker, og for andre igjen er det en god preken søndag formiddag. Ved å åpne vår forståelse av evangelieformidlingen, kan det også gi et bedre grunnlag for å skape en god ekklesiologi. Alle kristne er kalt til å forkynne evangeliet der de er. Samtidig er det naturlig å se for seg at noen mennesker i noen tjenester har som særlig oppgave å forkynne evangeliet i ulike former. Slik sikres evangeliets offentlighet og tilgjengelighet. For meg er det naturlig at sakramentsforvaltningen hører sammen med dette.

Hvilke tjenester som da skal defineres inn i den bredere fortolkningen av CA må være et kontekstuellet betinget spørsmål. I 2004 uttalte Bispemøtet at det nå var behov for det troverdige ord, og at diakonien dermed var særlig etterspurt. Etter mitt syn handler dette spørsmålet derfor om hva samfunnet trenger. Det er en del av teologiens oppgave å formidle evangeliet inn i samfunnets kontekst. Kirken kan derfor svare på samfunnets behov gjennom å forkynne evangeliet i ulike former. Til dette trengs også relevant kompetanse og et mangfold av tjenester med ulik egenart. Om det er naturlig å vigsle kirkeverger er for meg et kontekstuellet og historisk betinget spørsmål – som det i denne omgang er naturlig å svare nei på. Om andre nå eller siden vil tenke annerledes er det absolutt en diskusjon jeg lytter til. I spørsmålet om hvilke tjenester Den norske kirke ønsker å vigsle til, må spørsmålet være om det på en særlig måte tjener kirkens oppdrag, å samles rundt ord og sakrament.

Enhet og egenart

Etter mitt syn ivaretar denne forståelsen av CA V også flere av perspektivene fra 1 Kor 12, og står på ingen måte i motsetning til den. Også i min forståelse vil jeg hevde at det er nødvendig å ta hver enkelt tjenestes egenart på alvor. Oppdraget er felles, uttrykkene, arbeidsmåtene og kompetansen er ulik, og har forskjellige uttrykk. Slik dagens utdanninger er lagt opp har for eksempel prestene en særskilt hermeneutisk kompetanse overfor Bibelen. Kantorene har en særlig kompetanse på det kirkemusikalske. Poenget må være at både enheten og egenarten vektlegges.

Samtidig som tjenestenes egenart skal vektlegges, mener jeg det er hensiktsmessig å understreke det felles oppdrag om å sikre evangeliets og sakramentenes offentlighet og tilgjengelighet for alle kirkens medlemmer. Slik tror jeg kirken bevarer enheten. Jeg støtter meg på Bispemøtets uttalelse fra 2004, når de hevder at: «å tale om at den ordinerte tjeneste har ulike dimensjoner, fremhever denne tjenestens grunnleggende karakter av å være ett oppdrag, som alle bærere av denne tjenesten har del i.»¹⁵⁵

Derfor blir det ikke aktuelt ut fra min posisjon å tenke seg én felles kirkelig utdanning. Ei heller ser jeg det som naturlig å veksle mellom vigslende stillinger uten å foreta en ny vigsling.

¹⁵⁵ Bispemøtet 2010: Sak BM 03/2010

En løsning som tidligere har blitt presentert er å dele vigslingsliturgien i to, en del til tjenesten med ord og sakrament, og en annen del for den spesifikke dimensjonen.¹⁵⁶

Ut fra denne forståelsen blir ikke en av de kirkelige tjenestene mer nødvendig enn de andre. Kirken kan i teorien være kirke med bare en kantor som formidler evangeliet og forvalter sakramentene. Men etter mitt syn vil det være naturlig å ha en prestetjeneste som ivaretar den verbale forkynnelsen, fordi samfunnet trenger også dette. Derfor avskaffes ikke prestens egenart og nødvendighet ut fra min posisjon, slik jeg ser det.

Foreløpig konklusjon

En kan kalle min argumentasjon en variant av den embetsteologiske diskursen med det treleddete embetet. I begge tilfeller taler en om ulike dimensjoner ved tjenesten. Etter mitt syn vil det være naturlig å tenke om kantortjenesten som en selvstendig dimensjon ved tjenesten, heller enn en musikkdiakon. Diakontjenestens egenart har blitt hevdet å være et bindeledd mellom kirken og verden. Alle tjenestene må evne å være dette bindeleddet. At diakontjenestens karitative oppdrag sees på en ny måte med kamp for rettferdighet og arbeid mot sosial utestengelse mener jeg er en hensiktsmessig endring.

Samtidig ligger min forståelse tett på den tjenesteteologiske diskurs i den forstand at jeg forstår alle de vigslede stillingene som en sentral funksjon i menighetens arbeid. Det er for meg helt naturlig at kantorer vigsles til kantor, og ikke til musikkdiakon. Jeg ser det som naturlig at de som vigsles skal vigsles fordi vi ser det som en sentral del av kirkens oppdrag. At kirken spør seg hvordan vi på best måte formidler evangeliet inn i vår tid er nødvendig.

På den måten ligger jeg antakelig nærmest på Trond Skard Dokkas forståelse av dobbeltheten i tjenesten. Selv om han vil ha større selvstendighet for tjenestene enn å si at de er en del av samme tjeneste, mener jeg at det hensynet kan ivaretas ved å tenke en todeling. Man vigsles til kirkens oppdrag, men den konkrete funksjonen er ulik ut fra faggruppens egenart.

Når en skal diskutere spørsmålet om forståelsen av kirkens tjenestemønster er det fort gjort å snakke forbi hverandre. Ut fra Bispemøtets uttalelse i 2010 kan det virke som om de tenker at

¹⁵⁶ Se Kirkerådet 2007/2008

CA beskriver en slags tjenesteordning for prester, hvor meddelelsen av evangeliet og forvaltningen av sakramentene er to konkrete oppgaver som må løses. Med en slik forståelse fremstår Hegstads tjenesteteologi som den mest tjenlige forklaringsmodellen. Men da er det etter mitt syn krevende å skulle bruke CA i neste omgang for å begrunne prestatjenestens særstilling overfor de andre tjenestene. Hvis man først har ønsket en tjenesteteologisk diskurs som utgangspunkt, bør man følge den fullt ut. Det samme gjelder andre veien. Hvis en først tenker seg en embetsteologisk diskurs som ser evangeliets formidling og forvaltningen av sakramentene som en forutsetning for kirkens tilstedeværelse i verden, så er det naturlig å utvide begrepet om hvilke tjenester som faller inn under dette begrepet.

Kritikk

Mot min argumentasjon kan det reises en rekke innvendinger. Selv om det kan være trosskapende å høre orgelspill i et kirkerom, trenger vi ikke likevel noen som kan sette fortolkende ord på dette? Er det hensiktsmessig å tolke CA V som en beskrivelse av kirkens oppdrag, når den like gjerne kan leses som en beskrivelse av to konkrete oppgaver, nærmest en tjenesteordning for 1500-tallets prester? Til tross for disse mulige innvendinger, mener jeg en flerdimensjonal forståelse av CA V gir den beste teologiske forståelse og tilrettelegging av kirkens tjenestemønster.

Fremtidig kirkeordning

I utviklingen av kirkeordningen er det en rekke hensyn som skal ivaretas. Den norske kirke er en mangfoldig folkekirke med ulike kirkevirkeligheter i demografi, kultur og tradisjon. I det følgende vil jeg drøfte hvilke bidrag min argumentasjon gir til arbeidet med ny kirkeordning. Det sier seg selv at det ikke er anledning til å gå i dybden på spørsmålene. I stedet håper jeg drøftingen kan være et innspill til videre diskusjon om tematikken.

Ut fra min argumentasjon vil de vigslede stillingene i særlig grad ivareta kirkens kjerneoppgaver, at kirken samles om ord og sakrament. Derfor ser jeg det som naturlig at den lokale ledelsen også ivaretas av en av de vigslede stillingene. Slik får Den norske kirke strategisk ledelse som sikter mot målet om kirkens kjerneoppgaver. Utførelsen av administrative oppgaver kan delegeres, men må alltid være i tråd med den overordnede strategien. I vektleggingen av hvem av de vigslede stillingene som skal lede lokalt vil det etter mitt syn være viktig å vurdere kompetanse og motivasjon fremfor andre hensyn.

Etter mitt syn ville det være naturlig at alle de vigslede stillingene har felles øverste faglige ledelse, biskopen. Hvilke kompetansekrav som stilles til bispetjenesten er en egen diskusjon som faller utenfor denne avhandlingens tema. Kirkemøtet-komiteen gikk i 2016 inn for å tenke at biskopen har et tydeligere helhetlig ansvar:

Flertallet understreker at det er viktig å ivareta både prestene og alle andre kirkelig tilsatte. Biskopens tilsyn med andre enn prestene må derfor tydeliggjøres og videreutvikles. Flertallet er også opptatt av en utvikling av faglig ledelse og støtte for ulike faggrupper i kirken. Flertallet går derfor inn for at biskopen skal ha et helhetlig ansvar for kompetanseutvikling for prester og for andre vigslede medarbeidere.¹⁵⁷

Ut fra min argumentasjon, med en videre fortolkning av CA V, som en omtale av alle vigslede stillinger, vil det være naturlig å tenke seg at alle som er vigslet prinsipielt sett kan bli biskop. Likevel vil jeg mene at en må ha klare kompetansekrav for å gå inn i bispetjenesten, særlig knyttet til teologisk-hermeneutisk kompetanse.

I spørsmålet om hvilke tjenester som skal prioriteres, mener jeg vi må spørre hva som tjener evangeliet. Bispemøtet trakk i forbindelse med 2004-uttalelsen frem at det troverdige ord var etterspurt. Det er det også i dag. Det kan være nødvendig å signalisere diakontjenestens nødvendighet for at kirkens oppdrag skal ivaretas, også gjennom flere stillinger. Både prestedtjenesten og diakontjenesten kan ivaretas gjennom frivillighet. Men hvis det først skal ansettes noen, er det ut fra mitt syn ingen selvfølge hvem som ansettes først. I en løsning med et flerdimensjonalt embete, hvor en ser for seg at diakonen forkynner evangeliet gjennom handlinger og forvalter sakramentene, er en slik posisjon mulig. En kan spørre seg om dette er å avskrive Skriften alene. Slik jeg ser det er det tvert imot å utvide forståelsen av forkynnelse.

Etter mitt syn er det naturlig å se for seg at hvis Den norske kirke først ønsker å vigsle til fire typer tjeneste, er det naturlig at sakramentsforvaltningen også følger med vigslingen. At det er andre typer tjenester i kirken som er viktige, ser jeg som en selvfølge. Men det er naturlig at når man vigsles til tjeneste i Den norske kirke, er det for på en særlig måte å stå til tjeneste for kirkens oppdrag, nemlig å lære evangeliet og meddele sakramentene. I kirken er det også andre ansatte som ivaretar sentrale funksjoner, men disse står ikke under en forpliktende vigsling til kirkens oppdrag på samme måte. Hvilke tjenester en tenker skal vigsles til er for meg en kontekstuell diskusjon, som er knyttet til mange forhold. Diskusjonen om hvilke stillinger en ser det som naturlig å vigsle til, faller utenfor denne avhandlingen. I Den norske

¹⁵⁷ Kirkerådet 2016: KM 08/16, komiteens merknader punkt 11.

kirke har man sagt at det er naturlig å vigsle fire typer tjenester. Dette tenker jeg kirken til enhver tid må ha gode diskusjoner rundt. På den annen side er det viktig at kirken også lar andre spørsmål komme tydeligere frem enn å diskutere kirkens tjenestemønster. Siden 1960-tallet har dette spørsmålet vært diskutert i større eller mindre grad. Med utviklingen av ny kirkeordning håper jeg Den norske kirke finner saken mer avklart for den nærmeste fremtid.

Kapittel 9 Konklusjon og veien videre

Med avhandlingen har jeg søkt å finne svar på hva som er en fruktbar forståelse av tjenestemønsteret i Den norske kirke, ved å se på Trond Skard Dokka, Harald Hegstad og Stephanie Dietrichs bidrag. Problemstillingen er en del av flere større problemkompleks, som krever videre drøfting og arbeid. Det likevel mitt håp at avhandlingen kan være et bidrag inn i den videre samtalen om organiseringen av tjenestemønsteret i Den norske kirke. At tematikken har blitt belyst på ulike måter styrker etter mitt syn avhandlingen.

Problemstillingen er av både historisk og aktuell interesse. Den norske kirke har hatt flere grundige utredninger og diskusjoner de siste 15 år, men med ulike konklusjoner og vektlegginger. I lys av arbeidet med ny kirkeordning er det naturlig at spørsmålene igjen diskuteres. Professorene Harald Hegstad, Trond Skard Dokka og Stephanie Dietrich har hver på sin måte bidratt på gode måter til diskusjonen de siste 20 år. Videre representerer de noen diskurser som debatten har blitt preget av, og som det derfor har vært interessant å drøfte.

Å lage teologi om kirkens tjenestemønster er en krevende oppgave. En skal balansere tradisjoner, enhet, mangfold, egenart, selvstendighet, forpliktelse, profesjonskamp og problemer. Antakelig er det ikke mulig å lage en teologi som ivaretar alle hensyn på en god måte. Samtidig er Den norske kirke forpliktet på å skape tjenestemønster som legger til rette for at evangeliet forkynnes og gjøres tilgjengelig for alle mennesker til ulike tider. Målet må være at Den norske kirke evner å skape et tjenestemønster som tjener evangeliet. Det må gi rom for tjenestenes egenart, samtidig som enheten understrekes. Etter mitt syn er en flerdimensjonal forståelse av CA V det beste utgangspunktet for å sikre evangeliets meddelelse og forvaltningen av sakramentene, som er kirkens kjerneoppdrag.

I arbeidet med ny kirkeordning er det en rekke hensyn som skal ivaretas. Med avhandlingen har jeg ikke som mål å utarbeide ny kirkeordning, men det er et håp at den kan gi bidrag til samtalen som skal foregå den nærmeste tiden.

Litteratur

Kirkepolitiske dokumenter:

Bispemøtet (2004): *Protokoll fra Bispemøtet. Oslo, 25.-29.10.2004*. Hentet fra kirken.no 06.11.2019: <https://kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/bispemotet/om-oss/dokumenter/Protokoller/bispemotet-25.10.2004---29.10.2004-oslo/>

Bispemøtet (2009a): *Protokoll fra Bispemøtet. Tønsberg, 27.-28. januar 2009*. Hentet fra kirken.no 06.11.2019: <https://kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/protokoll-fra-bispemote-27.-28.-januar-2009.pdf>

Bispemøtet (2009b): *Protokoll fra Bispemøtet. Oslo, 30. mars-2. april 2009*. Hentet fra kirken.no 06.11.2019: <https://kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/protokoll-fra-bispemotet-30.-mars---2.-april-2009.pdf>

Bispemøtet (2010): *Protokoll fra Bispemøtet. Oslo, 22.-25. mars 2010*. Hentet fra kirken.no 05.11.19: https://kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/protokoll-bm-mars-2010_godkjent-23.04.2010.pdf

Kirkerådet (1998): *Sak KM 10/98: Vigsling av kantorer – saksorientering*. Hentet fra kirken.no 05.11.19: https://kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkemotet/dokumenter_vedtak/kirkemotet-08.11.1998---13.11.1998-bergen/

Kirkerådet (2001a): *Embetet i Den norske kirke. Innstilling fra en arbeidsgruppe nedsatt av Kirkerådet*. Oslo: Den norske kirke, Kirkerådet

Kirkerådet (2001b): *Protokoll fra Kirkemøtet 2001. Lillehammer 12.-17.11.2001*. Hentet fra kirken.no 06.11.19: https://kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkemotet/dokumenter_vedtak/kirkemotet-12.11.2001---17.11.2001-lillehammer/

Kirkerådet (2004a): *Protokoll fra Kirkemøtet 2004. Bodø 15.-20.11.2004*. Hentet fra kirken.no 06.11.2019: https://kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkemotet/2004/protokollen_km_2004.pdf

Kirkerådet (2004b): *Sak KM 8/04 Diakonal tjeneste i Den norske kirke. Dokument 8.1 Saksorientering*. Hentet fra kirken.no 06.11.2019: https://kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkemotet/dokumenter_vedtak/kirkemotet-15.11.2004---20.11.2004-bodo/

Kirkerådet (2004c): *Sak KM 8/04 Diakonal tjeneste i Den norske kirke. Dokument 8.2 Utredningen*. Hentet fra kirken.no 06.11.2019: https://kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkemotet/dokumenter_vedtak/kirkemotet-15.11.2004---20.11.2004-bodo/

Kirkerådet (2007/2008): *En flerdimensjonal ordinert tjeneste. Diakon-, kateket- og kantortjenesten som ordinert tjeneste? Konsekvenser og tjenlighet*. Oslo, Den norske kirke, Kirkerådet

Kirkerådet (2007a): *Sak KM 6/07 Plan for diakoni. Dokument KM 6.1.1/07 Plan for diakoni*. Hentet fra kirken.no 06.11.2019: https://kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/km_6_1_1_07_plan-for-diakoni.pdf

Kirkerådet (2007b): *Protokoll fra Kirkemøtet 2007. Øyer, 12.-17. november 2007*. Hentet fra kirken.no 06.11.19: https://kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/km07_protokoll.pdf

Kirkerådet (2011a): *Sak KM 09/11: Diakontjenesten i kirkens tjenestemønster. Saksdokument KM 9.1/11 - saksorientering*. Hentet fra kirken.no 05.11.19: https://kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/km_9_1_11_diakontjenesten.pdf

Kirkerådet (2011b): *Protokoll fra Kirkemøtet. Tønsberg, 5.-10. april 2011*. Hentet fra kirken.no 05.11.10: https://kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/kirkemotet_2011_protokollen.pdf

Kirkerådet (2015): *Protokoll fra Kirkerådet. Oslo, 3.-5. desember 2015*. Hentet fra kirken.no 06.11.2019: https://kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkeradet/2015/desember/kr_protokoll_desember_2015.pdf

Kirkerådet (2016): *Protokoll fra Kirkemøtet. Trondheim, 6.-12. april 2016*. Hentet fra kirken.no 06.11.2019: https://kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkemotet/2016/vedtak/protokoll_km_2016.pdf

Kirkerådet (2019a): *Protokoll fra Kirkemøtet. Trondheim, 27. mars-1. april 2019*. Hentet fra kirken.no 05.11.19: <https://kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkemotet/2019/saksdokumenter/protokoll-km-2019.pdf>

Kirkerådet (2019b): *Protokoll fra Kirkerådet. Granavolden, 13.-14. juni 2019*. Hentet fra kirken.no 05.11.19: <https://kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkeradet/2019/juni/protokoll%20kirker%C3%A5det%2013.-14.%20juni%202019.pdf>

Kirkerådet (2019c): *Protokoll fra Kirkerådet. Oslo, 16.-17.september 2019*. Hentet fra kirken.no 05.11.19: https://kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkeradet/2019/september/protokoll_kirkeradet_september_2019.pdf

Øvrig litteratur:

Andresen, A. (2012). *Å gripe fortida : Innføring i historisk forståing og metode* (Samlagets bøker for høgare utdanning). Oslo: Samlaget.

Askeland, Harald og Hegstad, Harald (2011): *Diakontjenesten i Den norske kirke*, Luthersk Kirketidende 146/2011 nr. 4

Bunkholt, Marit(2010): «*Den virkelige kirke*» og *embetet* i Nytt norsk kirkeblad 38/2010 h. 6

Den augsburgske bekjennelse. Confessio Augustana, hentet fra kirken.no 16.10.10
https://kirken.no/globalassets/kirken.no/om-troen/kristen-tro/augsburgske_bekjennelse.pdf

Den norske kirkes presteforening(2011): *Ledelse i folkekirken: Perspektiver på ledelse og fremtidig organisering av Den norske kirke*. Oslo. Hentet 21.11.19 fra
<https://www.prest.no/wp-content/uploads/sites/2/2011/06/Ledelse-i-folkekirken.pdf>

Dietrich, S. (2009): *Diakontjenesten i Den norske kirke i et økumenisk perspektiv* i Jordheim, K., Korslien, K., & Johannessen, K. (2009). *Diakoni : En kritisk lesebok*. Trondheim: Tapir akademisk forl.

Dietrich, S., Nordstokke, K., & Korslien, K. (2011). *Diakonen - kall og profesjon*. Trondheim: Tapir akademisk.

Dietrich, S (2018): *Vigslet rot*. Publisert på verdidebatt 22.06.2018. Hentet 06.11.19:
<http://www.verdidebatt.no/innlegg/11730632-vigslet-rot>

Dokka, T. (2000a). *Som i begynnelsen : Innføring i kristen tro og tanke*. Oslo: Gyldendal akademisk.

Dokka, Trond S. (2000b): *Ekklesiologisk innspill*. Notat til Kirkerådets kirke/stat-utvalg. Hentet 22.11.2019 fra <https://kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkeordning/kirkestat-utvalget-1998-2002/>

Dokka, Trond S. (2018). *Vendepunkt : Gammel grunn - ny tro*. Oslo: IKO-forl.

Gregersen, N. H. (2008). Dogmatik som samtidssteologi. *Dansk teologisk tidsskrift*, 71(4), s. 290-310. [Bibliotek](#). Hentet fra danskeologisktidsskrift.dk

Haga, Joar (2010): *Hegstad og den lutherske embetsteologien* i Nytt norsk kirkeblad 38/2010 h. 6. Det praktisk-teologiske seminar. Oslo

Hegstad, Harald (2000): *Presten og de andre. Ekklesiologiske perspektiver*, i: Morten Huse (red.): *Prest og ledelse*, Verbum forlag, Oslo

Hegstad, Harald (2009a): *Én kropp – mange lemmer. Skisse til tjenesteteologi for Den norske kirke* i Halvårsskrift for Praktisk teologi 26/2009 h. 2

Hegstad, H. (2009b). *Den virkelige kirke : Bidrag til ekklesiologien* (Vol. Nr. 19, KIFO perspektiv (trykt utg.)). Trondheim: Tapir akademisk forl.

Hegstad, Harald: (2015): *Kateketer og sakramentsforvaltning* i Luthersk kirketidende 2/2015. Hentet 07.11.19 fra <http://www.lutherskkirketidende.no/index.cfm?id=421910>

Henriksen, Jan-Olav (1994) «Utbygg: Tegn, tekst og tolk – i kontekst» i Henriksen (red) 1994: *Tegn, tekst og tolk. Teologisk hermeneutikk i fortid og nåtid* (s.263-274) Oslo: Universitetsforlaget

Holmen, Heine. (2015, 14. desember). epistemologi. I Store norske leksikon. Hentet 7. november 2019 fra <https://snl.no/epistemologi>

Johannessen, Halvard (2010): *Menighetsutvikling for folkekirken* i Nytt norsk kirkeblad 38/2010 h. 6. Det praktisk-teologiske seminar. Oslo

Jørgensen, M., og Phillips, L. (2002): *Discourse analysis as theory and method*. London: Sage

Kirkerådet (2019d): *Kirkelig organisering tar fart*, hentet fra kirken.no 06.11.2019:
<https://kirken.no/nb-NO/om-kirken/aktuelt/kirkelig%20organisering%20tar%20fart/>

Kvale, S., Brinkmann, S., Anderssen, T., & Rygge, J. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju* (2. utg. ed.). Oslo: Gyldendal akademisk.

MF vitenskapelig høyskole (2019): *Harald Hegstad, dr. theol.* hentet 11.09.19:
<https://www.mf.no/ansatte/77>

Nome, Frida (2016): *Making islam in times of crisis*. PhD dissertation, Det teologiske menighetsfakultet, Oslo.

Nordstokke, Kjell (2010): *Diakontjenesten i kirkens tjenestemønster* i Luthersk kirketidende 14/2010

Ulleberg, Hans Petter (2007): *Diskursanalyse: Et mulig bidrag til utdanningshistorisk forskning*. I *Barn* nr. 1 2007:65-80. Norsk senter for barneforskning. Hentet fra
<https://www.ntnu.no/documents/1272099285/1272487294/ulleberg.pdf/0270baec-1226-455c-9d14-dff0f06d983a>, lastet ned 05.11.19

Vedlegg

Vedlegg 1 Godkjenning fra NSD

NSD Personvern

27.06.2019 09:31

Det innsendte meldeskjemaet med referansekode 131442 er nå vurdert av NSD.

Følgende vurdering er gitt:

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet den 27.06.19 med vedlegg, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER D

ersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde: nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 15.12.19. Datamaterialet med personopplysninger vil lagres internt ved behandlingsansvarlig institusjon frem til 31.12.2020 for forskningsformål.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om: - lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen - formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke behandles til nye, uforenlige formål - dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet - lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning

(art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20). NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13. Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32). For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Silje Fjelberg Opsvik Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

Vedlegg 2 Invitasjon til å delta

Vil du delta i forskningsprosjektet *Embetsteologi/tjenesteteologi i norsk kontekst*

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke tre syn på embetsteologi i norsk kontekst. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Som ledd i utdanning ved MF vitenskapelig høyskole vil jeg sammenligne professor Harald Hegstad, professor Stephanie Dietrich og professor Trond Skard Dokkas syn på embetsteologi/tjenesteteologi i Den norske kirke. Materialet vil omfatte skriftlige kilder, samt intervjuer. Sentrale temaer vil være kirkeforståelse, mulige ulike posisjoner, synet på presten og fremtidig kirkeordning. Prosjektet vil være grunnlag for masteroppgave som leveres desember 2019. Oppgaven har perspektiver både innenfor systematisk teologi og nyere norsk kirkehistorie.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

MF vitenskapelig høyskole er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får spørsmål om å delta fordi du har vært og er en sentral person i debatten rundt embetsteologi/tjenesteteologi i Norge. De tre ovennevnte professorene har fått spørsmål om å delta.

Hva innebærer det for deg å delta?

Intervjuet vil bli tatt opp på lydbånd, og deretter transkribert. Du vil siden få anledning til å lese gjennom den transkriberte teksten for å se at det ble riktig. Lydfilen og den transkriberte teksten vil bli lagret elektronisk. *Sitater fra intervjuet godkjennes før publisering.*¹⁵⁸

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Student og veileder vil ha tilgang til materialet.

Ettersom dette er en sammenligning av tre posisjoner, vil materialet fra intervjuene knyttes til ditt navn. Ditt telefonnummer, din adresse og din e-post, vil behandles konfidensielt.

¹⁵⁸ *_*Lagt til før intervjuets begynnelse for alle tre.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes 15.12.19. Da slettes lydopptakene. Den transkriberte teksten vil lagres i ett år, hvor student har tilgang.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra MF vitenskapelig høyskole har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- MF vitenskapekig høyskole ved førsteamanuensis John Kaufman
- Vårt personvernombud: *personvern@mf.no*
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Prosjektansvarlig

Student

John Kaufman

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet Embetsteologi/tjenesteteologi i norsk kontekst, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta på intervju
- at opplysninger om meg publiseres slik at jeg kan gjenkjennes
- at mine personopplysninger lagres etter prosjektslutt, til utgangen av 2020

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. 15.12.19

(Signert av prosjektdeltaker, dato)